

Dr. A. Löggel:

VÝZNAM DRAHOKAMŮ V HERMETISMU

(Kapitola z kulturní historie.)

§ 1. Úvod.

Víra, že některé drahé kameny chovají v sobě nadpřirozené, magické síly je téměř tak starou, jako kulturní lidstvo samo. Nebyly to pouze nápadné fyzikální vlastnosti drahokamů (barva, lesk, tvrdost, stálost v nejrůznějším prostředí a poměrná vzácnost nálezů), kterými k sobě upoutaly pozornost člověka, nýbrž právě tato živá víra, že drahokamy mají praktický vliv na tělo i ducha. Tato víra, běžná ve starověku, se dosud udržela i na blízkém Východě, kde dodnes jakákoliv pochyba o ní je pokládána za skutečné rouhání.

Během dob změnil se však pojmy i sama jména drahokamů, a proto je dnes někdy těžko rozhodnout, o jakých drahokamech je ve starých textech zmínka. Rozdíl mezi přísně vědeckou nomenklaturou moderní mineralogie a symbolickými či příliš vzletnými názvy starých je příliš veliký, podobně jako mezi chemií a alchymií.

Mimo to byl starověký a středověký pojem drahokamu mnohem širší nežli dnes. Tak byly mezi ně počítány mnohé anorganické i organické hmoty, které dnes nejsou kladeny ani k polodrahokamům (například: alabastr, bezoár, kanell, jantar atd.).

Ve starých pramenech se dále mnohonásobně kříží a proplétají nejrůznější stanoviska, z nichž jsou drahokamy hodnoceny, takže stěží lze místy rozlišit, o které se vlastně v daném okamžiku jedná (přírodovědecké, magické, astrologické, farmakologické, symbolické, či mystické). Také se zde vzájemně prolínají kulturní přžitky starších dob s názory a zkušenostmi mladšími, takže celek často tvoří zdánlivě neproniknutelný konglomerát různého, často i protichůdného odkazu nejrůznějších dob, zemí i civilizací, v němž se stýká pravda s omyly, výstižné symboly s násilnými výklady, zapomenuté zkušenosti a vědění s nedomyšlenými a nezodpovědnými hypotézami.

§ 2. Všeobecný význam drahokamů.

Pro magickou účinnost drahokamů není bez významu i tvar jejich vybroušení. Moderní formy jsou namnoze pokládány za nevhodné; za magicky nejúčinnější je dosud považována stará antická forma broušení *en cabochon* (čočkovec), kterou je možno teoreticky odvodit ze schematického tvaru staroegyptského skarabea. Jen výjimečně je v magii předepisováno užití drahokamu surového; zpravidla se mlčky předpokládá, že je vybroušen, nebo aspoň vyleštěn. Dokonce se zdá, že určité hypotetické síly magické byly vázány jen na drahokamy lidskou rukou zpracované, tedy vybroušené.

Určité síly jsou přičítány buď jednotlivým drahokamům jakožto znak druhový, tedy každému kusu, jindy opět jen drahokamům některým, jako znak specifický, kdy magický náboj je vázán jen na určitý exemplář (příkladem pro poslední případ může být známý onyxový prsten, chovaný v chrámovém pokladě v Perrugii, který legenda označuje jako zásnubní prsten Panny Marie a sv. Josefa, o němž se věřilo, že se jeho dotekem hojí určité nemoci).

Aplikace drahokamů v magii je velmi mnohostranná. Nehledě k vlastnímu použití některých drahokamů při některých magických obřadech, o čemž bude zmínka níže při drahokamech samých, byly drahokamy především vyhledávány jako předměty, poskytující určitou magickou ochranu. Jejich účinek byl v podstatě dvojitý: jednak byly užívány jako předmět pasivní magické obrany - *amulet*, jednak jako aktivní magická zbraň - *talisman*. Populárně by bylo možno srovnati jejich hypotetický účinek se štítem a mečem.

Tak v 13. a 15. století byla, hlavně v jižní Evropě, rozšířena víra, že drahokamy, do nichž byl zespodu vyryt obraz baziliška, chrání proti zlému pohledu a uhranutí. O málo dříve z podobného důvodu byly velmi oblíbeny prsteny, do nichž byl vyryt nápis: Ježíš Kristus, Sv. Maria, Sv. Josef, o nichž se věřilo, že poskytují vlastníku ochranu proti nákaze morem a za epidemií. Na uvedených dvou příkladech pozorujeme, že zde je *magický význam drahokamu* jakožto určitého voltu ještě zvyšován *magickým výrazem symbolu, slova* nebo hesla do kamene vyrytého. Je těžko dnes rozhodnout, zda pozdně starověké gemmy s vyrytými symboly nebo hesly orfickými a gnostickými náležejí do téže kategorie. Zdá se však, že vedle předpokládaného účinku magického měly i svůj určitý význam symbolický a mystický.

Z často se opakujících magických předpisů je dále dlužno se zmínit o požadavku, aby určitý drahokam byl za jistých okolností držen pod jazykem. Je v tom jednak náznak magické souvislosti mezi dutinou ústní a sexuální sférou, jednak také poukaz k znehybnění jazyka, tj. vědomému *mlčení*, nezbytnému to předpokladu pro zdar určitých magických úkonů. Z tohoto hlediska pak nabývá i známá antická pověst o divokých husách, nesoucích v zobáčích kaménky, aby na sebe neupozornily dravé ptáky, nový smysl.

Časté jsou také zmínky o určitých *korespondencích*, které drahokamy vzbuzují *mezi dárcem a obdarovaným*. Změna barvy drahokamu, jeho prasknutí, ztráta lesku (i pouze přechodná) věštila pak určité tragické obraty v osudu některého z nich, popřípadě i smrt.

Zvláštní význam mají také drahokamy v mantice a magii divinační; způsob použití je však u určitých drahokamů rozdílný, a bude zmíněn později.

Na Východě se podnes věří, že neočekávané spatření drahokamu (musí se tak ale státi neočekávaně, v podvečer, nikoliv v jinou dobu denní, a za určité měsíční čtvrti), je zárukou brzkého štěstí a neočekávaného zdaru. Podobná víra, týkající dokonce i pouhého snu o drahokamech, je dosud živou v Indii.

Poměrně řídké jsou v literatuře zmínky o elementálech, přírodních duších, které podle tradice obývají určité drahokamy - *dymejích*. Připomínán bývá hlavně *beryl* a *onyx*. Za povšimnutí stojí, že všechny zprávy souhlasně

zdůrazňují zlomyslnou, lidem nepřátelskou povahu *dymejů*, a nedoporučují s nimi prováděti magické operace (živlová práce - pakt).

§ 3. Význam drahokamů V astrologii.

Drahokamy mají v astrologii svůj zvláštní, důležitý význam, který zůstává dnes namnoze nepochopen. Většinou totiž bývají vzájemně zaměňovány čtyři samostatné, svým významem odlišné skupiny - tzv. *cyklus zodiakální, planetární, týdenní a solární*. Zvláště poslední z nich je svým významem i původem cizí a do skupiny astrologických cyklů vlastně nenáleží.

Astrologicky nejvýznamnější je první z nich, *cyklus zodiakální*, v němž drahokamy odpovídají jednotlivým znamením zvěrokruhu, domům slunečním. Byl v dnešní podobě znám již v době alexandrinské a *Haddon* uvádí dokonce některé důkazy, podle nichž byl znám již i ve starém Egyptě.

Aquarius	granát	Leo	onyx
Pisces	ametyst	Virgo	karneol
Aries	jaspis	Libra	chryzolit
Taurus	safir	Scorpio	akvamarín (beryl)
Gemmini	achát	Sagittarius	topas
Cancer	smaragd	Capricorn	rubín

K tomuto cyklu se váže řada mystických vztahů, z nichž zvláště třeba zdůraznit korespondence k *Adamu Kadmonu* - „zodiakálnímu člověku“ kabalistů.

Rovněž neméně významný je *cyklus planetární*, v němž jednak jednotlivé drahokamy odpovídají planetám samým, jednak jsou v určité korespondenci k příslušným planetárním inteligencím. Jak uvádí *Merrill* (U. S. Smitson. Inst. Bull. 118.), jsou v anonymním starověkém díle: *De Sympathia septem metallorum et septem selectorum lapidum cum Planetis*, z něhož je tato zpráva čerpána, vždy uváděny pro každou planetu drahokamy dva, podle toho, nalézají-li se v konjunkci nebo v opozici.

Slunce	... diamant - rubín
Měsíc	... adular neb jiný čirý kámen, s výjimkou diamantu
Merkur	... křišťál - achát; v určitém případě i smaragd
Venuše	... ametyst - topas
Mars	... jaspis - smaragd
Jupiter	... karneol - ametyst
Saturn	... tyrkys - safir

Drahokamy *planetárního cyklu* stojí v určité korespondenci i k příslušným kovům, jednotlivým planetám zasvěceným. Vedle uvedeného již spisu podle *Merrilla* nalézáme podobné názory i v tzv. Slovaři vodňanském, řečeném *Lapidarius*, z roku 1389, který nám představuje jeden z nejstarších staročeských textů, pojednávajících o drahokamech a jejich magických silách vůbec.¹ Tam čteme například, že „diamant (adamas, adamant) stojí v očeli, jaspis ve stříbře, achát v mědi, amethyst a smaragd ve zlatě“, atd.

¹ Rukopis *Lapidarius* je dnes uložen ve sbírkách Národního muzea v Praze.

Zvyk chrániti se proti nepříznivému vlivu hvězd nošením určitých drahokamů je odedávna běžným i v Indii, kde proti nepříznivému slunci je doporučován *rubín*, při měsíci *perla*, a při hvězdě *Sani*, kterou Indové pokládají za zvláště významnou pro osudové určení člověka - *safir*.

Z výše uvedeného je zřejmo, že podobné názory byly dříve běžné i na západě, v Evropě, kde počaly mizet až koncem XV. stol. Důkazem toho jsou zvláštní šperky z té doby, které lze právem nazvati *šperky astrologickými*. Byl to vlastně horoskop, v němž jednotlivé drahokamy odpovídají určitému dni, měsíci, domům slunečním a vládnoucí planetě v okamžiku vlastníkov narození.

Cyklus týdenní. V něm nejsou pro jednotlivé dny většinou předepisovány určité drahokamy, nýbrž drahokamů několik, vyznačených přibližně stejnou barvou. Tak bývá udáváno:

Neděle . . . kterýkoliv drahokam zlatisté barvy
Pondělí . . . kterýkoliv drahokam čirý, s výjimkou diamantu
Úterý . . . rubín neb kterýkoliv jiný rudý drahokam
Středa . . . kterýkoliv kámen modrý, s výjimkou ametystu
Čtvrtek . . . smaragd
Pátek . . . ametyst
Sobota . . . diamant

§ 4. Měsíční kameny.

Tak zv. *měsíční kameny* (birth-stones), čili *drahokamy solárního cyklu*, bývají v novější době zhusta zaměňovány s drahokamy skupin předešlých. Význam jejich je dnes namnoze přeceňován (oblíbené *Port-Bonheur*), a na druhé straně i okultisty správně chápán. Je jisto, že drahokamy solárního cyklu nejsou v žádné korespondenci astrologické; podle zpráv starověkých, nově sebraných americkým mineralogem *G. F. Kunzem*, se spíše zdá, že stojí v určitém vztahu ke dvanácti archandělům, resp. ke dvanácti manifestacím božím, jimž jsou určité měsíce podrobeny.

Ve starověku bylo rozdělení jednotlivých drahokamů na příslušné měsíce dosti souhlasné, jak svědčí přiložená *tabulka arabská, židovská, řecká a biskupa ze Sevilly* (z r. 635 p. Kr., tedy z doby před maurským výbojem). Zato liší se dosti značně mladší seznamy, oblíbené v pozdním středověku v Itálii, Polsku, Rusku a Anglii.

Drahokamy, odpovídající jednotlivým archandělům, udává *Merrill* následovně:

Rubín	... Malchediel	Hyacint	... Zuriel
Topas	... Asmodel	Achát	... Barbiel
Granát	... Ambriel	Ametyst	... Adnachiel
Smaragd	... Muriel	Beryl	... Humiel
Safir	... Herchel	Onyx	... Gabriel
Diamant	... Humatiel	Jaspis	... Barchiel

Nelze ovšem opominouti i náznaku, samostatně uvedeném *Fersmanem* a *Weinfurtrem*, o vztahu drahokamů solárního cyklu ke 12 drahokamům *efodu* (*náprsníku spravedlnosti*) židovských velekněží. (Exodus, XXVI., 6, 12,

29, XXXIII., 17-19), kterého bylo snad používáno i v magii zvědné. Podle kabalistů má těchto dvanáct drahokamů i určité vztahy ke 12 manifestacím božím, ale pak do nich nesmí být vryto jméno kmene izraelského jako v *efodu*, nýbrž anagram jména Božího. Mimo to jsou tyto drahokamy uváděny v souvislost s 12 hierarchiemi ďábelskými, 12 částmi lidského těla a řadou jiných vztahů.

Není však dobře známo, o které drahokamy dnešní vědecké terminologie se v *efodu* jednalo. Byla podána celá řada interpretací, z nichž za nejsprávnější je pokládán výklad *Adlera* a *Casanovitze* (U. S. Nat. Museum Bull., 1896), který je následující:

Kmen:	Hebr. originál:	Septuaginta:	Moderní název:
Levi	odem	sardion	karneol - rubín
Zebulon	pitdach	topazios	topas - olivín
Gad	bereket	smaragdos	smaragd
Benjamin	nofek	anthrax	červený drahokam broušený v čočkovec
Simeon	sapir	sapheiros	safír
Issahar	jahalom	iaspis	sardonyx - ? diamant
Naphtalim	lešem	ligyrion	? safír - zirkon
Josef	šebo	achates	achát
Ruben	achalmach	amethystos	ametyst
Juda	taršiš	chrysolithos	chryzolit - ? beryl
Asher	šoham	beryllion	beryl
Dan	jašpeh	onychion	jaspis

Drahokamy solárního cyklu.

Měsíc	Arabové	Židé	Řekové	Sv Isidor r. 635 p. Kr.	Poláci	Rusové	Italové	Angličané
leden	granát	granát	granát	hyacint	granát	hyacint	granát	onyx
únor	ametyst	ametyst	ametyst	ametyst	ametyst	ametyst	perla neb ametyst	jaspis
březen	krevel	jaspis	krevel	jaspis	krevel	jaspis	jaspis	rubín
duben	safír	safír	safír	safír	diamant	safír	safír	topas
květen	smaragd	chalcedon	smaragd	achát	smaragd	smaragd	achát	granát
červen	achát neb chalcedon	smaragd	achát	smaragd	achát	achát	smaragd	smaragd
červenec	karneol	onyx	karneol	onyx	rubín	rubín	onyx	safír
srpen	sardonyx	karneol	sardonyx	karneol	alexandrit	sardonyx	karneol	diamant
září	chrysolit	chrysolit	chrysolit	chrysolit	sardonyx	chrysolit	chrysolit	hyacint
říjen	akvamarín či beryl	akvamarín či beryl	beryl	akvamarín nebo beryl	akvamarín	beryl	beryl	achát
listopad	topas	topas	topas	topas	topas	topas	topas	ametyst
prosinec	rubín	rubín	rubín	rubín	tyrkys	rubín	rubín	beryl

Poznámka. K výše uvedené tabulce třeba podotknouti, že *starověký safír (saphheiros)* není drahokam, jaký dnes tímto jménem označujeme, nýbrž *lapis lazulli*. Podobně náš *topas* je u *Plinia* nazýván *chrysolithos*. *Karneol* pak býval označován jako *Sardos*; *hyacint* jako *Lyngur* (Lyguř v *Lapidariu*) atd.

Právě tato různost názvů, jak bylo řečeno již v úvodu, byla příčinou mnoha zmatků a omylů. V uváděných seznamech jsou však již všechny názvy převedeny na moderní.

Jinak je seznam drahokamů (z nichž mnohé jsou vlastně polodrahokamy v dnešním slova smyslu) v Starém Zákoně poměrně chudý. Vedle kamenů výše uvedených je činěna ještě zmínka o *křišťálu* (hebr. *Gabiš*) (Ezechiel I., 22; Job, XXVIII, 18) a *perle* (hebr. *Peninim*) (Kniha přísloví, III., 5; Job, XXVIII, 18).

§ 5. Symbolický a mystický význam drahokamů.

Symbolický význam drahokamů je v první řadě odvozován od jejich barvy, zatímco jiné jejich vlastnosti, na rozdíl od výše uvedených hledisek, ustupují značně do pozadí. Všeobecně je možno říci, že *drahokamy čiré, bezbarvé* symbolizují světlo, čistotu, radost, nevinnost, víru, život, pokoru, moudrost; *drahokamy barvy modré* - věrnost, stálost, upřímnost; *drahokamy zelené* hlavně naději, zvláště na život posmrtný nebo nesmrtelnost. Zvláštní postavení zaujímají pak drahokamy barvy žluté a červené. Tyto barvy samy, jak známo, mohou mít různý, často i protichůdný smysl. Tak *červené drahokamy* mohou jednou symbolizovat moudrost, čistou lásku, jindy opět smyslnost, vášnivost. apod. *Žluté drahokamy* jsou pak někdy odznakem žárlivosti, nestálosti, v jiném pojetí však odznakem věrnosti. *Fialové drahokamy* pak znamenají lásku, oddanost, důvěru, ale také utrpení.

Pohnutky, ze kterých pak byly některé drahokamy vyvoleny za symboly určitých fakt nebo idejí, jsou ovšem mnohem složitější a u každého drahokamu různé - proto nelze o nich mluvit všeobecně, nýbrž u každého kamene zvláště.

Důležitým doplňkem symboliky drahokamů je nauka, že mnohé z nich jsou často na základě korespondence zdroji určitých magických sil nebo inteligencí, které je možno dynamizovat nebo vyvolávat pomocí určitého, specifického, magického hesla a pečeti, symbolu; o způsobu, jakým se tyto magické operace provádějí, je známo poměrně málo. Zmínky o tom je možno nalézt ve spisech moderního anglického jasnovidce, který se skrývá za pseudonymem *Charubel*. Podle jeho návodu musí být příslušná pečeť do drahokamu vyryta, a v případě potřeby se musí vlastník drahokamu na kámen koncentrovat nebo meditovat příslušné magické heslo. - Některé příklady těchto hesel a pečeti budou uvedeny později. Z uvedeného je však zřejmo, že úzce souvisí někdy symbolický význam drahokamů s jejich použitím magickým.

Zajímavým způsobem použití symboliky drahokamů jsou tak zv. *kabalistické šperky*, které byly zvláště oblíbeny v 17. a 18. stol. ve Francii a v Anglii. Tehdy totiž byly s oblibou vyhledávány šperky, prsteny, brože apod., ozdobené několika různými drahokamy, které byly uspořádány tak, že počáteční písmena jejich názvů tvořila *akrostichon*, vyjadřující určité slovo nebo heslo. Uvádím dva příklady, které jsou vzaty z pojednání dr. F. Kunze „*Natal Stones*“:¹

¹ Názvy drahokamů jsou většinou podány v původním anglickém znění, v němž znamenají: fire-opal - červená odrůda opálu: ruby - rubín; emerald -

F	...	fire-opal	B	...	beryl
O	...	opal	O	...	opal
R	...	ruby	N	...	nefrit
E	...	emerald	H	...	hyacinth
V	...	vermeille	E	...	emerald
E	...	essonit	U	...	uralian-emerald
R	...	rubellit	R	...	ruby

Původ těchto šperků je však mnohem starší. Jak svědčí nálezy z pozdního starověku, byly již tehdy podobné obdoby známy, na nichž lze opět ze seřazení drahokamů vyčísti hesla: „Zes“, „Aei“, „Iao“, atd.

Ne bezvýznamnou úlohu hrají drahokamy v symbolice náboženské, již od nejstarších dob. O významu drahokamů ve Starém zákoně a kabale byla již učiněna zmínka dříve.

Symbolem Mistrů a Zsvěcenců byl odedávna diamant (i u Rosikrucianů), nebo křišťál; *Kámen mudrců* bývá naznačen smaragdem, řidčeji krychlově krystalizující soli. Zvláště o významu posledního bývá uváděno v literatuře množství výkladů, přičemž však zřídka kdy se uvádí vysvětlení kabalistické.

Mystický význam krychle je běžný. Hebrejský výraz pro sůl, מלח (melach), má číselnou hodnotu $40+30+8=78$, což se rovná trojnásobku jména Nevyslovitelného, *JHVH*, $10+5+6+5=26$. Je tedy krychle, sůl, manifestací boha v těle, tj. ve všech třech světech.

Zvláště rozsáhlé je použití symboliky a mystického významu drahokamů v křesťanství. Někdy je však symbolika zdánlivě zmatena tím, že různí autoři používají k symbolizování jedné a téže věci drahokamů různých. Například pokora je u *Bruno* z Asti, opata z Mte. Cassino, symbolizována hyacintem, u papeže Inocence III. pak chalcedonem.

Za povšimnutí stojí, jak upozorňuje *Huysmans*, že drahokamy v křesťanské symbolice zaujímají zvláštní postavení. V protívě k rovněž hojně používaným symbolům z druhých dvou říší přírodních, rostlinné a živočišné, znamenají drahokamy vždy věci dobré, ctnosti, a nikdy ne hříchy. Již sv. *Hildegarda* vysvětluje tento úkaz tím, že Mistr Leonard nemá prý drahokamů v oblibě, protože mu svým třpytem připomínají Božskou jiskru, kterou po pádu z nebes ztratil, a svým původem pak věčný oheň, který je mu trýzní. - Po stránce mystické je tento výklad zcela oprávněný a stojí v jisté vnitřní souvislosti s naukou Rosikrucianů. Podle jedné, ústně mi sdělené legendy, kterou nelze celou uvádět, měl Satan na přilbě upevněný nádherný smaragd, který při pádu z nebes ztratil. Z něho pak, podle jiné legendy, byla zhotovena miska, Sv. Grál, do něhož na Golgotě byla zachycena krev Spasitelova. (Význam těchto legend je mystikům jasný; nemystikům by zevrubnější výklad nebyl mnoho platný.)

V legendě o sv. *Grálu* je naznačena celá mystická Cesta, a to dvakrát. Jednou celým příběhem, podruhé popisem chrámu sv. *Grálu* na Mt. Salvatoris, který, jak známo, je vybudován z drahokamů. Popis stavby a řada drahokamů z vnějška do vnitra, je jedním z nejnádhernějších naznačení

smaragd; vermeille - oranžový almandin; uralian-emerald - zelenavá odrůda granátu.

Královského Umění a zároveň skvělým důkazem, že staří mystikové byli mistry v symbolice.

Jiná řada mystických symbolů je drahokamy vyjádřena v *Apokalypse*. Zjevení sv. Jana, z nichž uvádím pouze naznačení 12 apoštolů v základech Nového Jeruzaléma (IV., 3; XXI., 19-21). Také perla má svůj hluboký význam (IV, 6).

Obdobné náznaky lze nalézt i ve spisech sv. *Jeronýma* a u celé řady autorů dřevní církve.

Petr Šimon ... jaspis	Matouš ... karneol
Ondřej ... safir	Tomáš ... beryl
Jakub ... chalcedon	Jakob Alfeův ... ametyst
Jan ... smaragd	Šimon Zelotes ... hyacint
Filip ... sardonyx	Juda Jakubův ... topas
Nathanael ¹ ... chryzopras	Jidáš ... chryzolit

Pěkným příkladem středověkého pojetí symboliky drahokamů je sekvence na počest Panny Marie, složená ve 14. stol. *Konrádem z Haimburgu*. Je to vlastně pozdravení. andělské, při němž pisatel ukazuje Rodičce Boží prsten s četnými drahokamy a při každém chválí některou její ctnost. Například:

mater purissima	... smaragd
sedes sapientiae	... chryzolit
virgo praedicans	... chryzopras
refugium peccatorum	... hyacint atd.

Rovněž ve spisech sv. *Metchildy* nalézáme bohaté symboliky drahokamů, mimo jiné jsou jimi naznačeny i všechny tři hierarchie nebeských duchů, z nichž každá se skládá, jak známo, ze tří kůrů.

Serafini	... achát
Cherubíni	... topas
Trůny	... jaspis
Panstva	... chryzolit
Síly	... safir
Mocnosti	... onyx
Knížata	... beryl
Andělé	... smaragd
Archandělé	... rubín

Dále by bylo možno uvést řadu drahokamů, symbolizujících evangelické ctnosti apod.; byla by však nepřehlednou a jednotlivé zmínky budou uvedeny až později, při popisu příslušných drahokamů samých.

Pro úplnost je třeba ještě dodat, že v některých středověkých spisech, hlavně alchymistických, je uváděna celá řada báječných drahokamů, které nikdy neexistovaly a ani existovati nemohly. (Například *karbunkul, draconius, quamdros* apod.). Jsou to pouze symboly a alegorie, často velmi významné. Bude o nich souborná zmínka později, ve zvláštní kapitole.

¹ V synoptických evangeliích je místo něho uváděn Bartoloměj.

§ 6. Význam drahokamů v lékařství.

Předem je nutno předeslat, že níže uvedené je uveřejněno pouze „*ad narrandum, non ad probandum*“ („aby bylo vypravováno, nikoliv prováděno“) - kvůli úplnosti.

Jak již bylo řečeno, byly mnohé drahokamy ve středověku i starověku pokládány za nositele tělesného i duševního zdraví nebo chorob podle planetárních vlivů; jiným opět přičítána moc odvracet nemoci a neštěstí, přivolané zlým pohledem, uhranutím, očarováním, magickými útoky nebo nepříznivými vlivy planetárními a astrálními atd. Odtud tak oblíbené nošení drahokamů jako magické ochrany, amuletů, které měly především účel profylakční. Tato preventivní ochrana týkala se především nemoci; s nimiž si tehdejší medicína nevěděla dobře rady (tuberkulóza, rakovina, lues, epilepsie, oční zákaly apod.).

Jinak hrály drahokamy jistou úlohu i při léčení samém, zvláště sympathickém, zpravidla ve spojení s jinými farmaky a určitými obřady magickými (např. zařikávání). Tím dosažitelné výsledky by snad bylo dnes možno vyložit na základě homeopatie.

Nejčastěji bylo doporučováno pouze upevnit drahokam na tělo nemocného, nebo do jeho bezprostřední blízkosti. Jindy opět byla léčivá moc připisována *vodě*, v níž byl dříve určitý drahokam ponořen po jistou dobu, zpravidla astrologicky určenou.

Dodnes tvoří pak drahokamy dosti důležitou složku lékařství orientálního, hlavně arabského, perského a čínského. Znamých *pět drahocenných zlomků* (tvořených práškem z rubínu, smaragdu, safíru, topasů a perel) je dosud v Číně pokládáno za nejmocnější panaceum.

Až do počátku novověku byla všeobecně rozšířena víra, že některé drahokamy jsou spolehlivými indikátory jedů, a ve styku s nimi popraskají nebo ztratí barvu, podobně jako báječný roh z jednorožce (narvala).

Jiné se opět těšily pověsti nebezpečných jedů - například diamant. Ještě v době renesanční se v Evropě věřilo, že diamantový prášek požit vnitřně způsobí neodvratně smrt.

Ač léčení pomocí drahokamů je planým kulturním přežitkem z doby velmi dávné, nalézáme jeho stopy v mnohé *Materia Medica* nedávných století; v moderní době se pokouší je zcela vážně vzkřísiti dr. *Lignieres* z Nizzy.

§ 7. Přehled magicky významných drahokamů.

Adular.

Tato odrůda živce, nazývaná rovněž *měsíčním kamenem* (moon-stone), byla známa ve starověku pod jménem *selenit*.

Již u starých kulturních národů Mezopotámie byl adular zasvěcen měsíci, respektive lunárnímu božstvu. Podobně bylo tomu, jak již jméno samo ukazuje, v kulturní sféře řecko-římské. Není proto divu, že u prvokřesťanů se adular stává symbolem Panny Marie.

Starořecký básník *Onomacrites*, který žil na dvoře tyrana Peisistrata v Aténách (560-527 př. Kr.), a který zanechal veršované dílo o drahokamech,

po stránce magické velmi důležité, se zmiňuje o adularu, že je dobře pro povzbuzení paměti jej držeti pod jazykem.

První písemnou zmínku o víře, že adular v sobě obsahuje obraz měsíce, který ubývá a přibývá v souhlase se skutečným měsícem na obloze, nalézáme v známém spise *Naturae Historia* (lib. XXXVII) od *Plinia Sec.* (23-79 p. Kr.). Odtud se toto mínění táhne celým středověkem. Tak se zmiňuje o něm Athanasius *Kircher* ještě r. 1643, podobně i *Cardanus*, který uvádí, že takový kámen se nalézá v majetku papeže Klimenta VII. *Laars* pak připisuje stejný úkaz adularu papeže Lva X. Je možno, že v obou případech se jedná o jeden a týž drahokam.

Podle *Plinia* má prý adular při dorůstajícím měsíci moc vzbuzovat náklonnost a lásku, při přibývajícím měsíci jej lze s prospěchem použít k věštění budoucnosti (zvědná magie).

Učený biskup *Marbodes* z Rennes (11. stol.) nazývá adular svatým kamenem, protože vykonává uklidňující a umravňující vliv na mysl svých nositelů, zvláště těch, kteří mají ve svém horoskopu slunce v harmonickém aspektu.

Basilius dovozuje z toho, že adular stojí v přímé korespondenci s měsícem, že je stejně jako měsíc sám sběračem planetárních a astrálních vlivů, a vypisuje jeho použití při vyvolávání elementárů. Dále připomíná, že nošen jako amulet odvrací nepříznivé astrální vlivy.

Camillus Leonardus,¹ jehož spis *Speculum Lapidum* z r.1502 bude ještě mnohokrát citován, doporučuje nošení amuletu s adularem proti padoucnici. - Dodnes je tento polodrahokam k témuž účelu používán Basky.

V Orientě není adular příliš rozšířen. Jisté oblibě se těší pouze v Indii, kde je rovněž kladen v korespondenci s měsícem a mořem, a kde se věří, že v období sedmi let bývají při bouřích v novoluní na břeh vyvrhovány nádherné adulary namodralého odstínu. - Na Ceyloně pak je dodnes adular pokládán za talisman, přinášející štěstí a úspěch.

Arab *Kazwini* píše ve své *Kosmographia*, že adular upevněný na kvetoucí palmy nebo ovocné stromoví je zárukou bohaté úrody plodů.

O jiné odrůdě živce, bohužel blíže neurčitelné, se zmiňují staroegyptské *Knihy mrtvých* (kap. LXVI). Zde je totiž podáván návod na zhotovení talismanu v podobě papyrového stonku, který, zavěšen kol krku mumie, měl dodávat svěžest duchu zemřelého při jeho strastiplné pouti do Západní říše - Amenti. - Talisman sám je rovněž určitým symbolem mystickým.

Alabastr.

Jeden z nejznámějších lékařů doby hellenistické, *Dioscorides* (II. stol. p. Kr.), doporučuje ve spise *Materia Medica*, aby vonné a léčivé masti byly vždy přechovávány jen v nádobách alabastrových. Tak prý se nikdy nezkazí.

¹ *Camillus Leonardus*, italský matematik, fyzik a hermetik 16. stol., rodem z Pisy, věnoval svůj spis o drahokamech (*Speculum Lapidum*) Caesarovi Borgiovi. *C. Leonardus* je vynálezcem rovnic třetího stupně a tzv. závěsu *Cardanova*. Protože se pokusil vysvětlovati život Kristův astrologicky, byl po dlouhou dobu vězněn inkvizicí.

Již dříve zmíněný C. *Leonardus* doporučuje, aby každý, kdo vede jakoukoliv spravedlivou právní při, měl během přelíčení, soudu, u sebe alabastrový talisman. Dopomůže mu k jistému vítězství.

Discoridova zmínka je i jistým symbolem mystickým. V apokryf ním *Evangelium o dětství Ježíše Krista* (viz překlad *Weinfurterův*. Bible ve světle mystiky; II, 2-4) čteme, že v alabastrové nádobce byla uschována předkožka Ježíšova po jeho obřezání. - A z alabastrové nádoby byla na nohy Ježíšovy vylita vonná mast hříšnicí Marií (viz Marek, XIV, 2; Matouš, XXVI, 6).

Alexandrit, viz chrysoberyl.

Achát.

Tento polodrahokam je již od starověku pokládán za symbol tělesné síly a zdatnosti.

V efodu židovských velekněží odpovídá pokolení Josef. V křesťanské symbolice je odznakem Serafinů a archanděla Amriela. Astrologicky odvrací nepříznivý vliv Merkurův.

Achát byl s oblibou nošen gnostiky, kteří často nosili prsteny s nápisem IAO nebo obrazem kříže, do achátu vyrytých (viz *Budge*, Amulets and superstitions).

Plinius uvádí o achátu, že chrání před uštknutím hadů a pavouků. Podobně se vyjadřuje i *Damigeron* a sv. *Hildegarda*.

Ve středověku byl achát jako amulet doporučován poutníkům a věřilo se o něm, že chrání proti žízni. Dále prý má moc přinášet svému vlastníku úspěch, odhánět bouře, posilovat při fyzické práci a zabraňovat únavě na pochodu. Podle jiných zesiluje achátový amulet zrak, a nošen na šňůrce kolem krku, činí svého vlastníka roztomilým, výmluvným a oblíbeným. Toho se dočítáme i v již dříve zmíněném staročeském rukopise *Lapidarius* z r. 1389,¹ neb stojí v něm doslovně: „Kdož jej nosí, všudě ostojí, řeči a kráse pomáhá, mila činí. Který má pruhy červené žiežň hasí a vítězství dává.“

Již zmíněný C. *Leonardus* a učený dominikán *Albertus Magnus*² ve spise *De virtutibus herbarium, animalium, Lapidum* etc. podotýkají, že achát chrání proti skrofoluse a všem kožním chorobám. Téhož názoru je i *Arnold Saxo* a dále angl. alchymista *Ben Jonson*, kteří ještě připojují, že achát odvrací i tíživé noční sny a úzkosti (můru).

Rovněž arabští alchymisté měli *asik* (achát) ve velké vážnosti, jakožto prostředek léčivý. Jak udává *Zakarija ibn Muhamed ibn Mehmed al Kazwini*, používali achátu dokonce i k léčení šílenství. Jinak chválí Arabové léčivý

¹ Viz novotisk v čas. *Živa*, roč. VII, str. 268, Praha 1859. - Autor se domnívá, že staročeský text *Lapidaria* je každému sdostatek srozumitelný, a proto jej nepřepisuje. Jen při nezvyklých výrazech bude připojen výklad.

² *Albertus Magnus*, O. P., (1193-1280), proslulý přírodozpytec, teolog a filosof své doby, pro hluboké vědomosti současníky nazývaný "doctor universalis". O drahokamech pojednává hlavně ve spisech *Historiae Naturalis*, pars. XVII. a *De rebus metallicis et mineralibus*; (viz novotisk u Mayer u. Jessen, Berlin, 1867).

účinek achátu při zastavování krvácení z úst a recta a jako prostředek proti nemocem ledvin a melancholii. Arabové totiž obě tyto věci příčinně spojovali.

Velmi oblíbeny byly amulety z achátu také v Persii. Jak udává *Budge* v již uvedeném spise, dávají Peršané přednost achátům barvy temně hnědé, které se dovážejí z Indie. Z nich se vyřezávají drobné, často bohatě umělecky zdobené destičky, na něž se pak vyrývají různé verše z Koránu, jimž bývá připisována magická účinnost. Zpravidla jsou to tzv. *Ayat al-Kursi* (verše trůnu), dále *Fatikah al-Kitab* a konečně *Al Asman as Húsná*, tj. 179, verš 7. súry, v nichž je uváděn přehled všech 99 svatých jmen, atributů Božích.

Zvláště poslední jsou ceněny, podobně jako v Indii, za bezpečný amulet proti zlému pohledu a uhranutí (*tisti kallu*).

V některých textech je konečně uváděno, že achát lze použít s prospěchem ve všech případech, kde není po ruce tyrkys.

Ametyst.

Tento polodrahokam je od pradávna symbolem věrnosti, stálosti. V jistém pojetí může však znamenat i prázdnotu, prostor.

V efodu symbolizuje pokolení *Ruben*; kabalistům archanděla Bariela; z dnů v týdnu odpovídá čtvrtku. Astrologicky odpovídá Jupiterovi v harmonickém aspektu a Venuši v disharmonickém. V křesťanské symbolice představuje apoštola Jakuba a podle sv. *Mechtildy* je znamením pokory.

Konečně nelze opominout udání *Merrillovo*, podle něhož Rosikrciánům symbolizoval *amethystin* (celistvá odrůda ametystu) mystickou oběť Beránkovu. Stejně jako ametyst sám byl Orfikům jedním z významných symbolů Dionysa-Lysia; Dionysa-Zagrea.

V zodiakálním cyklu pak odpovídá ametyst znamení Ryb, které opět, jak známo, symbolizují nohy „zodiakálního člověka“ - *Adama Kadmona* kabalistů.

Vůbec ametyst je jedním, vedle diamantu, safíru a smaragdu, z mysticky a symbolicky nejvýznamnějších drahokamů.

Jméno ametyst samo, *a-methystos*, znamená řecky „neobtěžený“. A můžeme klidně dodat „neobtěžený světem“, tj. toho, kdo se dovedl odpoutat, vzdátí světa - mystika. Proto je zároveň ametyst symbolem prázdnoty. - Konečně nohy, jimž ametyst a znamení Ryb odpovídá, jsou místem, kde při mantrickém cvičení počíná mystická Cesta. Je tedy ametyst zároveň symbolem mystiků, protože Královské Umění může se zdarem zakončit jen ten, kdo sám vůči světu se stal *a-methystos* - neobtěženým a nezaujatým světem a zájmy.

Tento mystický význam ametystu je velmi starý, ale nebyl dosud nikdy jasně formulován. Tak již mahajánový buddhismus doporučuje ametyst jako prostředek k pravé zbožnosti a meditaci. Na druhé straně mnohé růžence, ať již křesťanské nebo muslimské, bývaly ve středověku s oblibou zhotovovány z ametystu. Věřilo se totiž, že pro vyslyšení modliteb jsou zvláště účinnými, a to tím spíše, čím déle modlíci si v soustředěné modlitbě jednotlivě růžencové perly mezi prsty ponechávají. (Je tedy zřejmo, že se zde jedná o vnější pomůcku koncentrační.)

Také *Albertus Magnus* píše o ametystu, že bystrý mysl, zahání ospalost a chrání proti ďábelským útokům. Doporučuje proto nošení ametystového

talismanu s vyrytým obrazem měsíce a slunce (tj. známého symbolu *královské svatby*). Také tento návod je velmi starý a byl znám již v době hellenistické, kdy se však ještě doporučovalo, že má být nošen na hrdle, zavěšený na šňůrce z chlupů paviána.

Podle jednoho řeckého mýtu proměnila žárlivá Diana v ametyst krásnou nymfu, která jí odloudila srdce Dionysovo, a proto býval někdy ametyst nazýván *kamenem Bacchovým*. Ve starověku se totiž všeobecně věřilo, jak svědčí například i zpráva *Pliniova* v jeho *Naturae Historia*, že ametyst odstraňuje nepříznivé následky přílišného požití vína. Proto bývaly zhusta ametysty zasazovány do pohárů, a věřilo se, že pití z nich nikdy nemůže přivodit opilost. Výklad tohoto názoru je analogický významu mystického. Název *a-methystos* byl vykládán jako neobtěžený vínem. Anglický badatel ve srovnávací vědě náboženské *J. C. Haddon* uvádí ve spise *Magic and Fetishism*, že našel jeho stopy již ve starém Egyptě, a že lze jej odvodit z toho, že ametyst jako symbol Ryb stojí v opozici k vínu, a tím chrání před jeho následky. Spíše je však pravděpodobné, že tyto názory o ametystu a vínu vznikly zkreslením a neporozuměním jeho významu mystického.

C. G. Lelland uvádí, že staří Etruskové užívali ametystu jako amuletu proti zlému pohledu, uhranutí, očarování a zimnici, což poukazuje na animistické pojetí nemoci. Podobně i *Giovanni Porta* ve své proslulé *Magia Naturalis* píše o ametystu, že neutralizuje nepříznivé astrální vlivy a magické útoky. Staročeský *Lapidarius* z r. 1389 píše o ametystu, že je tím účinnější, čím je světlejší barvy; takový - „se nedá zapít, rozum dobrý dává, kocení velmi pomáhá, milu ženu muži činí“.

Laars uvádí ve spise *Das Buch der Amulette u. Talismane*, že sv. *Jeroným* píše o ametystu, že orel jej klade do hnízda, aby chránil svá mláďata před hadím uštknutím. (Upozorňuji, že se opět jedná o symbol mystický.)

Konečně u sv. *Hildegardy* nalézáme návod k použití ametystu jako prostředku kosmetického. Voda, v níž dříve byl ametyst po určitou dobu ponořen, odstraňuje z obličeje vyrážky a nečistoty. (Rovněž symbol.)

Lorenz (Die okulte Beduetung der Edelsteine) uvádí, že u starých Germánů byl ametyst symbolem moci a síly. Podobnou zprávu nalézáme i v *Speculum Lapidum* z roku 1502 od *C. Leonarda*, který doporučuje knížatům a vládcům nosit ametystové prsteny s vyrytým obrazem jezdce, cválajícího na koni a držícího v ruce žezlo. (Ale i tuto zprávu možno ve vztahu k výše uvedenému vyložit také symbolicky.)

Zmíněný již jasnovidec *Charubel* uvádí, že ametyst chrání před přízraky a halucinacemi. Jím uváděná magická pečeť ametystu (podle knihy *Laarsovy*) je uvedena v textu, stejně jako magické heslo pro ametyst - *AV-RU-THEL*.

Ametystin, viz ametyst.

Akvamarín, viz beryl.

Beryl.

V efodu židovských velekněží odpovídá beryl pokolení Ašer; kabalistům symbolizuje archanděla Rumiela. V křesťanské symbolice odpovídá apoštolovi Tomášovi a z andělských kůrů Knížatům. - Proto je také *Bruno d'Asti*, opatovi z Mte. Cassino, symbolem „zdravé nauky“.

Beryl je jedním ze skutečně *magických* drahokamů. Jeho odrůda, *akvamarín*, je symbolem zodiakálního znamení Štíra.

Podle *Lapidaria* stojí beryl v korespondenci ke stříbru; podle jiného pramene k měsíci, což snad může býti pomůckou k vysvětlení jeho magických vlastností. Dále zde čteme, beryl - „když jest okruh proti paprsku slunečnému držán ožže ruku a svíčku zažží. Tich činie v mravech a kázána, múdra v radě a ve vše skutie, a zkušeno jest, že která dva jej nosita, milujeta se velmi; proti nepřátelům jest všem pomocen“.

Tutéž zmínku, že totiž beryl, dvěma osobami nošený, vzbuzuje mezi nimi lásku a náklonnost, zná i *Niclos*, učený rektor koleje Ježíšovy v Cambridge (17. století). Podobně podle kabalistů a zprávy *Camilla Leonarda* chrání beryl manželské štěstí. Nošen jako amulet přinášel veselou mysl a chránil proti náměsíčnosti.

Ve středověku bylo berylu často používáno v magii zvědné (divinační). S jeho pomocí bylo možno odhaliti věci minulé i budoucí, zjistiti smrt vzdálené osoby a vypátrati zloděje.

Metod je udáváno několik. Tak *C. Leonardus* a celá řada jiných uvádějí, že je třeba beryl (popřípadě berylový prsten) zavěsit na nit do nádoby s vodou, na jejímž obvodě jsou v kruhu napsána všechna písmena abecedy. Tázajícím se bylo postavit v kruhu kol nádoby, držet se za ruce a položit otázku. Prsten se rozkýval a narážel na okraj nádoby, kde byla napsána písmena. Z nich se pak sestavovala odpověď.

Jinou metodu uvádí *Freemman*, který psal kolem roku 1701, při níž se věštilo ze zčeřené hladiny vody, do níž byl beryl uvržen. Podle *Napiera* měl být beryl pro divinaci vybroušen v kuličku - jeho návod je však příliš složitý, a proto není uváděn.

Ve spise *Speculum Lapidum* z roku 1502 je vypsáno i použití berylu při evokacích. *C. Leonardus* totiž doporučuje, aby během obřadu držel magik beryl pod jazykem. Vyvolávaná bytost prý se spíše zjeví a je nucena na otázky magikovy odpovídat pravdivě - což se prý jindy nestává.

Damigeron (De Lapidibus, kap. XXXV.) doporučuje zhotovení zvláštního talismanu z berylu, do kterého je vyryt obraz raka a malého jeřába. Kámen musí být zasazen se špetkou jehličí z *Juniperus sabina* do zlata a nošen na levé ruce. Způsobuje osobní přitažlivost a vzbuzuje lásku - „*confugit amorem et majorum omnium facit*“.

S berylem je spojena prastará víra, že je sídlem elementála *diemeje*, který je víceméně lidem nepřátelský. Pouze zvláštním magickým obřadem může být diemej přinucen k poslušnosti a vykonávání rozkazů magikových. S tím souvisejí také staré orientální praktiky o vázání elementálů k prstenům, o nichž dosud proniklo do Evropy málo zmínek.

Také z pohádek a legend známé kouzelné prsteny, jejichž třením nebo obracením možno přivolati služebného ducha nebo džina, se vždy vztahují k berylu.

Až do 17. století byl v Evropě ceněn beryl i jako prostředek léčivý; profylakčně byl užíván proti nadýmání, bolestem střev a hrdla a chorobám, pocházejícím podle tehdejší lékařské diagnostiky z „vlhkosti hlavy“. Voda, v níž byl po dobu novoluní beryl ponořen, byla používána k léčení očních chorob. Ale již zmíněný *Nikols* v *Arcula Gemmea* z roku 1653 před používáním berylu v terapii varuje - protože prý bývá často padělán.

Citrin.

Tento polodrahokam, někdy nazývaný také *zlatým topasem*, bývá často napodobován vyžihaným ametystem.

Podobně jako berylu byla mu připisována moc činiti svého vlastníka roztomilým a oblíbeným. V *Arcula Gemmea* je doporučován jako amulet, chránící na cestách před nehodami a „morním povětrím“.

Diamant.

Diamant, nejtvrdší, nejčistší a zároveň nejkrásnější a nejvzácnější ze všech drahokamů, je vedle safíru a smaragdu i drahokamem mysticky a magicky nejdůležitějším a nejvýznamnějším.

Právem proto již staré texty nazývají diamant drahokamem svatým, ba nejsvětějším ze všech drahokamů.

Astrologicky odpovídá diamant slunci, ač v jistém pojetí může být označován i jako kámen Saturnův.

Po stránce mystické je diamant, jak bylo již dříve řečeno, symbolem *kamene mudrců*, a proto také je hojně užívaným rosekruciánským symbolem Ježíše Krista. Stejný význam měl však diamant již dříve, u některých sekt gnostických (*Budge*.)

Mimo to je diamant od starověku symbolem čistoty, nevinnosti, stálosti a moudrosti. Proto také byl v antickém světě označován jako *adamas* nebo *adamant*, tj. „nezničitelný“. Jiné jeho jméno, vztahující se k diamantu jako symbolu Zsvěcenců, je *anachites* - „strachu zbavující“.

Řekům byl dále diamant i symbolem nezměnitelného osudu a neúprosné spravedlnosti. Proto také starý mýtus tvrdí o Rhadamantovi, soudci v podsvětí, že má diamantové srdce.

Již citovaný anglický jasnovidce *Charubel* uvádí, že magické síly diamantu jsou tak značné, že mu není dovoleno, aby při tomto drahokamu uváděl jeho magické heslo a symbol - protože by mohly být snadno zneužity.

Laars pak cituje starý středověký pramen, podle něhož není správným, aby diamant byl nošen vojáky, nebo lidmi, zabývajícími se řemeslným zabíjením zvířat. Těm přináší spíše škodu nežli prospěch. Podobně nemá být diamantu užíváno jako ozdoby na zbraních (meči, dýce atd.) jakéhokoliv druhu. - Vždyť i o Napoleonovi vypráví tradice, že jeho pád byl zaviněn tím, že do jílce svého oblíbeného meče dal zasadit modrý diamant, týž, který prý i později zavinil smrt Napoleona III.

Rovněž v židovské tradici hraje diamant důležitou úlohu. Tak podle sdělení *Budgeova* byl prý i onen tajuplný drahokam *Šamir*, zasazený v magickém prstenu krále Šalamouna neobyčejně cenným drahokamem. Jiný diamant, neméně významný, je zmiňován v tradici talmudistické a praví se o

něm, že byl židovským veleknězem v chrámu Šalamounově užíván při jakémisi druhu *ordalie* - „božího soudu“. Když totiž byl k veleknězi předveden někdo, podezřelý z určitého zločinu, položil mu velekněz na čelo svůj opasek, v němž byl zasazen veliký diamant. Byl-li obžalovaný nevinný, zazářil drahokam vysokým leskem, kdežto při viníku oslepl.

Středověká židovská tradice pak přičítala diamantu moc zahánět démony, zlé lidi a dravou zvěř.

Rabi *Benoni*, známý mystik XIV. století, uvádí o diamantu, že může vzbuditi somnambulismus. Byl-li použit spolu se safírem a smaragdem ve zvláštním talismanu, přitahoval příznivé planetární vlivy a činil svého vlastníka téměř nepřemožitelným. Dále je uváděno, že diamant je jedním z nejsilnějších prostředků k vyvolávání exaltických stavů. Podobně jej ještě uvádí mezi prostředky dodávajícími sílu koncentrační i *Weinfurter*.

Ve středověku byla dále velmi rozšířenou i víra, že diamant odhání zlé duchy, zapuzuje inkuby a odvrací magické útoky. Podle *Physiologa* chrání i před pokoušením ďábelským. Tato víra pak byla ještě živou i v 17. století; podle svědectví *Rathvenova*, věřila tak i Marie, královna skotská.

Pierre de Bonifac (14. století), své doby proslulý alchymista, tvrdí, že za pomoci diamantu lze se jistým rituálem státi nepřemožitelným nebo neviditelným.

Sv. *Hildegarda* pak píše, že se lze pomocí diamantu, drženého v určitých dobách pod jazykem, vyléčiti ze sklonů k lhavosti, zlomyslnosti a obžerství.

V lékařství bylo používáno vody, v níž byl dříve diamant po jistou, přesně určenou dobu, ponořen, k léčení padoucnice a dny.

Staročeský *Lapidarius* praví o diamantu - „ktož jej nosí, nebojí se nepřátel, ani zvířat litých, ani milného bojování“. Podobně i *Konrad von Megenberg* udává, že diamant věnovaný z čisté lásky nebo přátelství, vzbuzuje náklonnost a korespondence mezi dárce a obdarovaným. - Zbytkem této víry je patrně zvyk vyměňovati si prsteny s diamantem při zásnubách, ač význam toho se dnes již ztratil.

Prastarou je také víra, že diamantový prášek požit vnitřně působí jako smrtící jed. Tato víra byla běžnou nejen ve střední Evropě, ale i v Indii a Burmě, kde, jak udává *Merrill*, mají dokonce pro diamant a arzenik jedno označení - *chein*. Zajímavým dokladem názorů o jedovatosti diamantu je vyprávění renesančního zlatníka a sochaře *Benvenuto Celliniho*; vypráví totiž ve své autobiografii, jak měl jednou být otráven diamantovým práškem, podaným v salátě. Jeho nepřítelem podplacený lékárník použil však z lakoty místo diamantu lacinějšího prášku berylového a jen tomu přičítá *Cellini* své zachránění.

Veliká tvrdost diamantu pak zabránila jeho ozdobování vyrýváním symbolů. Ve středověku, kdy starověké techniky rytí a broušení diamantů byly již zapomenuty (a dodnes nejsou znovu objeveny), se věřilo, že diamant lze změkčiti kozlí krví. Výsledky tohoto návodu nejsou známy, ale byly asi podobné, jako při snaze staviti v peci několik malých diamantů v jeden veliký. Tak pokoušel se o to alchymista *Textorius*, žijící v Praze na dvoře císaře Rudolfa II. - Diamanty však během pokusu z retorty zmizely (patrně shořely, jak je zcela pochopitelné) a nešťastný experimentátor byl za trest oběšen. - Stejný výsledek mělo i opakování tohoto pokusu v roce 1751 v Bruselu za císaře Františka I.

Také v Orientě, hlavně v Indii a v Persii, je diamant od nepaměti obklopen hustým předivem nejrůznějších tvrzení, teorií a domněnek. Mnohé z nich, vykládány podle slovního smyslu, se pak zdají zcela nesmyslnými, ač při symbolickém výkladu lze v nich objevit mnohou pravdu.

Tak podle *Purán* tvoří diamanty výjimku ze všech věcí a bytostí našeho světa. Podle teorie o tatvách jsou tyto, jak známo, rovnoměrně ve všech věcech rozloženy, čímž je právě umožněna existence hmotného světa vůbec. Pouze v diamantech bývá někdy tato tatvická rovnováha porušena ve prospěch některé z nich. *Purány* tím chtějí vyložit, proč síla a moc různých diamantů bývá různá. Tak diamanty s převládající Akaša-tatvou přinášejí svému vlastníku moc a bohatství, s Vaju-tatvou sílu a krásu atd.¹

Jak udává S. M. Tagore ve svém obsáhlém kompendiu o magii a symbolice drahokamů (*Mani-Mala, A. Treatise on Gems*, Calcutta, 1879), k němuž odkazují, byly dále v Indii rozlišovány diamanty i podle pohlaví na kameny mužské, ženské a střední (asexuální). Mužský diamant byl pokládán za nejmocnější amulet a hojně užíván i v terapii. Ženský diamant byl doporučován k nošení zvláště ženám, od nichž odvracel uhranutí, zlý pohled, očarování a dodával jim krásu a roztomilost. Naproti tomu asexuální diamant byl pokládán za zhoubný pro lidskou sílu a obáván jako nebezpečný volt, přitahující neštěstí, nemoci apod. Proto bývá před jeho nošením zhusta varováno. Naproti tomu byl však pokládán za mocný talisman pro léčení impotence.

Je velmi zajímavé, že tyto indické názory o pohlavnosti diamantů byly běžnými i ve středověké Evropě. Tak řadu zmínek o tom nalézáme v známém a často diskutovaném spise *Jana z Mandevilly, Cesty po světě*, pocházejícím z první polovice 14. století.² Podobně znal tyto názory i Boetius de *Boot*, který žil v Praze jako osobní lékař císaře Rudolfa II.; ten jde dokonce tak daleko, že tvrdí, že se diamanty mohou pohlavně rozmnožovat, že rostou v čase a že se vyživují nebeskou rosou. (XVII. století.)

Indové šli pak v rozlišování diamantů ještě dále; rozeznávali u nich, analogicky jako u lidí, čtyři kasty: diamanty Brahmíny, Kšatrje, Vejša a Súdra, a podle toho je také cenili. Vlastnosti diamantů různých kast byly pochopitelně různé. Podle Brahmínů měl diamant nejvyšší kasty tu vlastnost, že bohové dávali jeho vlastníku přednost přede všemi ostatními lidmi. (Tato zdánlivě nemorální poučka je po stránce mystické zcela pochopitelnou, vzpomeneme-li si, že již vpředu bylo řečeno o diamantu, že je symbolem Zasněžených.)

Vejša-diamant dodával svému vlastníku moudrost, zběhlost ve vědách a umění a přinášel mu slávu. Kšatrja-diamant dopomáhal k vítězství nad nepřáteli a přinášel hmotný úspěch; konečně poslední, Súdra-diamant,

¹ Něco podobného měl jistě na mysli i neznámý autor *Lapidaria*, když psal, že diamant v sobě chová mnoho (alchymistické) rtuti.

² Autorem spisu *Mandevilla* je flámský lékař *Jean de Bourgoine* z Liege, který zemřel r. 1372. České překlady jeho díla pocházejí již z XV. stol. Spis sám je kompilátem z literatury starší a je zřejmo, že pisatel jeho znal celou řadu alchymistických nebo magických textů nám dnes neznámých. Proto nezaslouží *Mandevilla* takového paušálního odmítnutí, jakého se mu od moderních literárních historiků dostalo.

dovedl vzbuzovat v ostatních lidech laskavost a přízeň ke svému vlastníku, jemuž přinášel zdraví, sílu a bohatství.

Mimoto nalézáme někdy i zmínky o diamantech bez kasty, diamantech-pariích. Jako takové byly označovány diamanty s nějakou chybou neb kazem. Jejich nošení bylo pokládáno za stejně nebezpečné jako diamantů asexuálních. Podle *Mani-Mala* přitahovaly prý k svému majiteli neštěstí, nemoci, ztráty majetkové, v krajním případě i smrt. Jen po velmi složitém, magickém obřadu očistovacím mohly býti tyto diamanty použity k přípravě zvláštního léku, navracejícího zdraví, mládí a sílu. Také bývalo s nimi léčeno šilenství a posedlost.¹

Diamant byl také všeobecně pokládán za velmi mocný prostředek, odvracející následky zlého pohledu a uhranutí. (Viz *Seligman, Der böse Blick und Verwandtes.*)

Podle zprávy *Thákurovy* byla podobná víra rozšířena, i v Persii a Arabii. Mimoto byl pokládán Araby za mocný talisman, dodávající sílu, zdraví, zmužilost, a zahánějící pocity strachu, úzkosti a zoufalství. Za nejúčinnější byly pak pokládány diamanty vybroušené do hexagonu a nošené na levé ruce.

Po stránce magické je tento předpis velmi zajímavý, protože i některé středověké texty evropské doporučují nošení diamantu na levé ruce nebo jeho upevnění hlavně při léčení) na *levé straně světa*, kterou je podle *Mandevilly* míněn sever. (Obrátíme-li se totiž tváří k východu, leží sever po levé ruce.²

Dichroit, viz kordierit.

Granát.

Odedávna je granát symbolem stálosti.

Astrologicky odpovídá znamení Vodnáře; v *Lapidariu* (r. 1389) je nazýván pak „*dům karbunkulův čili žena karbunkulova*“.

Starověké záznamy o drahokamech, dnes nazývaných souborně granáty, jsou velmi *nedostatečné*, již proto, že tehdy byly nazývány zcela jinak, protože název granát sám pochází až od *Alberta Magna*. - Z neporozumění bývá i na granát také vztahován název *karbunkul*, *karbunkl*, *karfunkl* atd.; tímto je míněn pouze pomyslný, alchymistický symbol, znamenající totéž, co *tinctoria rubra*.

¹ Z historie posledních století je známa celá řada diamantů (*Culliman, Hope, Ko-hi-noor, Mogul, Šach, Pit, Sancy* a řada jiných), s nimiž bývá spojován sled záhadných a tragických okolností. Není však místa, aby tyto jistě velmi zajímavé zprávy mohly být souborně shrnuty. Připomínám pouze diamant *Hope*, jehož vlastnictví podle tradice přivedlo Marii Antoinettu pod gilotinu, a diamant *Sancy*, podle jedné verze vlastní příčinu záhuby Titaniku (r. 1912).

² Ve starověku a středověku se nosily prsteny téměř všeobecně jen na ruce levé; do konce XVI. století byly s oblibou navlékány na palec, později na srdečník, o němž se věřilo, že z něho jedna céva vede přímo k srdci. - Pouze na ukazováčku se prsteny nenosily - již proto, že byl nazýván (a jistě právem) *Digitus infamis*.

Ve středověku byla granátu přičítána moc rozhánět „morové a jedovaté povětrí“. Také byl hojně používán jako amulet proti kožním chorobám.

Lapidarius tvrdí, že magicky účinnější je granát s odstínem do fialova, čímž míní patrně *almandin* (Mn, bohatá odrůda granátu). Praví o něm doslova: „... ten pudí z srdcí péči a smutek a čině svého pěstůna vesela a mila“. Podobného názoru je i *C. Leonardus*, který dále poznamenává, že granát má podobné vlastnosti jako rubín, ovšem v daleko slabší míře. *Giovanni Porta* ve své již zmíněné *Magia Naturalis* doporučuje, shodně s indickými *Puránami*, nošení granátu na hrdle jako talismanu pro zbystření zraku a dosažení poct, slávy a bohatství.

Podle zprávy *Laarsovy* (*Das Buch der Amulette*, atd.) praví *Charubel*, o granátu, že poskytuje svému vlastníku bezpečnou ochranu před pokoušením ďábelským, takže mu nemohou uškodit astrální vlivy. Týž autor také podává i magický symbol granátu a jako jeho magické jméno udává slovo: *AR-HU-CAL*.

Indičtí magikové si velmi váží granátu, jež podle účinku rozlišují ve dvě kategorie. Tento účinek je pak závislý na magickém symbolu do kamene vyrytém a na magickém mantram nad ním odříkaném. Kameny prosté nebo provrtané nemají žádné moci. Podle zprávy *Mani-Mala* přinášejí granáty, do nichž je vyryt obraz slunce nebo lotosu, svému nositeli zdraví, bohatství a úspěch po všech stranách. Naproti tomu granáty s vyrytým obrazem býka, šakala, supa nesoucího rybu, nebo vrány (u Indů podobně jako u starých Slovanů symbol božstva smrti), přinášejí svému nositeli (třeba i bezděčnému) nemoci, ztráty majetku, hodnosti a smrt. Toho podle *Purán* bývalo využíváno při maleficiích.

Haematit, viz krevet.

Hyacint.

Předem je nutno předeslat, že při studiu starých pramenů nutno bedlivě dbát, zda se skutečně jedná o drahokam dnes tímto jménem nazývaný. Mnohé antické i středověké texty, zmiňující se o drahokamu jménem *jacint*, *iacinth*, *hyacinthos*, *jacintus* apod., míní tím modrý safír.

V křesťanské symbolice je hyacint symbolem apoštola Šimona Zelota; podle *Konrada z Haimburgu* je symbolem Panny Marie jako „útočiště hříšníků“. Kabalistům pak symbolizuje archanděla Curiela.

Hyacint, nošen jako talisman, přináší spánek, moudrost a bohatství. Podle *Aristotela* (384-322 př. Kr.) skýtá hyacint bezpečnou ochranu před nákazou při epidemiích a s úspěchem ulehčuje porody. Téhož názoru je i *Epiphanius*, podle něhož má hyacint dále moc činit svého majitele oblíbeným a chrání jej před nepříznivými astrálními vlivy.

Biskup *Marbodes* z Rennes (Bretagne), píšící v 11. století, tvrdí o hyacintu, že zahání smutek a melancholii. Sv. *Hildegarda* a *Maccasius* uvádějí, že hyacint chrání před fascinací a očními chorobami. Podobnou zmínku nacházíme i u *Arnolda Saxo*; týž autor připisuje hyacintu i moc léčení nervové choroby a přinášet spánek. *Camillus Leonardus* doporučuje hyacint, podobně jako *Aristoteles*, jako amulet proti moru.

G. Cardanus ve spise *De Lapidibus Pretiosis* opakuje názory starších autorů o tom, že hyacint podporuje spánek, ale připomíná, že nepřilíš mnoho.¹

I na Východě se těšil hyacint značné oblibě jako amulet. Tak *Ibn-al-Beitar* doporučuje jej k posílení srdce a jako ochranu před otrávením. Konečně *Teifashi* označuje jej jako bezpečnou ochranu před bleskem, noční můrou a polucemi.

Chalcedon.

Odpovídá apoštolu Jakubovi: podle papeže Inocence III. je chalcedon „bledý ve dne a zářící v noci“, „symbolem křesťanské pokory“.

Camillus *Leonardus* doporučuje ve svém spise *Speculum Lapidum* z r. 1502 nošení zvláštního amuletu z chalcedonu všem cestujícím, hlavně těm, kdož se plaví po moři, který chrání před bouří a ztroskotáním. Podobný návod, s dodatkem, že amulet má býti zavěšen na šňůrce z oslích chlupů, udává *Andraea Baccius* (*De armor. super. 6., De natura gemmarum*). - Oba zmínění autoři se shodují v tvrzení, že chalcedon léčí melancholii, odvrací nepříznivé astrální vlivy a poskytuje ochranu před magickými útoky.

Chrysoberyl.

Od nepaměti je chrysoberylu přičítána moc zaplašovat starosti, tíživé sny, strach a pocity úzkosti. Tato víra se i v Anglii udržela dlouho do novověku, jak svědčí *Mirroi of Stones* z roku 1750, kde mimo jiné čteme, že chrysoberyl má v mnohém ohledu vlastnosti berylu, a že jej může při mnohé praktice (divinační) úplně nahraditi. - Byl by podle toho rovněž sídlem diemeje.

V *Rulandově* spise *De Medicina Practica* z roku 1564 je udáváno, že chrysoberyl, podobně jako citrin a jiné kameny, má schopnost zaplašovat „jedovaté a morní povětrí“. Zvláštním způsobem použit prý ulevuje při záduše. *Rulandův* vrstevník *Giovanni Porta* (*Magia Naturalis*, z r. 1561) praví o chrysoberylu, že tiší zlost a dodává svému vlastníku roztomilosti a osobního kouzla (sex-apeal).

Merrill pak cituje jeden starý pramen, udávající, že chrysoberyl v doteku s jedem okamžitě změnil barvu.

Podle *Thákura* (*Mani-Mala* z r. 1879) je chrysoberyl zasazený ve zlatě v Indii váženým talismanem, přinášejícím manželské štěstí, požehnání na dětech (tj. mužských potomcích) a blahobyt. Rovněž chrání před onemocněním a zamezuje propadnutí zhoubným vášním.

Chrysolit.

Tento drahokam je znám již od starověku, kdy však býval nazýván jinými jmény, zpravidla podle své provenience. Zato kámen *krysolithos*, o

¹ Jeronym *Cardanus* (1501-1566), slavný italský fyzik, matematik, astronom a hermetik, blízký domu Medici. Pokoušel se, podobně jako *Petr z Ailly*, vysvětlovat život Kristův astrologicky, a byl proto po řadu let vězněn inkvizicí.

němž se zmiňuje *Plinius* ve své *Naturae Historia*, je ve skutečnosti jistou odrůdou topasu.¹

Význam chrysolitu leží především v jeho symbolice. Tak v efodu symbolizoval kámen *taršiš* (tj. chrysolit) pokolení Juda; kabalistům pak kámen Curielův. V zodiakálním. cyklu znamená pak souhvězdí Vah; z apoštolů odpovídá Jidáši a z nebeských kůrů Panstvům.

Staročeský *Lapidarius* z r. 1389 píše o chrysolitu následující: „... jest tenké zelenosti a svietí; a když naň hledíš jakoby z něho hvězda lščala. V zlatě stojí; pomáhá dychati lehce; když jest provrtěn a oslových chlupů naplně dobr jest těm ješto se ze sna žádají a múdrosti přidává.“ V těchto větách jsou úplně shrnuty středověké názory o tomto drahokamu. V ostatních pramenech nalézáme jen jejich opakování. Tak *Cardanus* (*De subtilitate* etc.) doporučuje jej rovněž proti neklidnému spánku, závratím a padoucnici. *Nicols* pak udává jej jako prostředek proti záduše, podobně jako chrysoberyl.

Chrysopras.

U křesťanských symboliků je chrysopras symbolem apoštola Bartoloměje. *Bruno d'Asti*, opat z Mte. Cassino, jej označuje jako symbol „dobrých skutků“. V sekvenci *Konrada z Haimburgu* zpodobňuje pak chrysopras Pannu Marii jako *virgo praedicans*.

Rulandus ve spise *Medicina Practica* doporučuje nošení chrysoprasu pod levou paží jako prostředku proti močovým kamenům. Stejně jej doporučují i *Arcula Gemmea*.

Mirroi of Stones z r. 1750 je doporučován jako amulet proti očním chorobám a slábnutí zraku.

Lapidarius, na rozdíl od ostatních pramenů, označuje *krizoprazion*, *chrysoprasus* (*chrysopras*) jako talisman vzbuzující lásku.

Jaspis.

Obě odrůdy jaspisu, červená i zelená, jsou známy již od starověku.

Červený jaspis a karneol byl ve starém Egyptě (viz Budge, *Amulets and superstitions*) nazýván *krví Isidinou*. Často býval z něho zhotovován zvláštní symbol, tzv. *vulva Isidis*, který byl původně mystickým symbolem znovuzrození. Ale již v magickém papyru Ebersově (asi z r. 1500 př. Kr.) je mu připisována zvláštní magická moc nad ženami.

Rovněž zelenému jaspisu jsou připisovány magické vlastnosti. Tak faraó Neshopsos (600 př. Kr.) nosil zvláštní jaspisový amulet v podobě do kruhu stočeného hada symbolizujícího tři znamení zvěrokruhu (Pannu, Váhy, Štíra - moudrost, rozvahu, sílu). Týž amulet je pak znám z tarotu pod jménem *kola Ezechielova*.

Podle zprávy *Budgeovy* jsou známy rovněž gnostické gemmy z jaspisu (VIII. století), na nichž je na líci vyryt *Abraxas* a na druhé straně *Agathodaimon*. *Laars* pak zaznamenává nález pozdně gnostického prstenu s

¹ Viz J. Born: *Versuch über den Topas der Alten u. Chrysolith des Plinius*. Praha, 1776.

jaspisem, do něhož je z jedné strany vyryta hlava Medusina a z druhé sv. Anna a Panna Maria s Ježíškem v náručí (Byzanc).

V křesťanské symbolice značí jaspis apoštola Petra; podle sv. Mechtildy symbolizuje Panstva. Podle *Bruna d'Asti*, opata z Mte. Cassino, je pak zelený jaspis obrazem věčného života - Ježíše Krista.

V efodu pak znamenal *jašpeh* (jaspis) pokolení Dan a v kabalistické angelologii archanděla Malchiela.

Booth v traktátu *Gemmarum et Lapidarum Historia* z roku 1690 udává, že jaspis chrání proti uštknutí štírů a hadů. *Galenus* a po něm středověký alchymista *Nonus* tvrdí, že nošen zavěšený kol krku chrání před padoucníci a léčí dyspepsii. *Delrio* pak vychvaluje jaspisové amulety jako bezpečnou ochranu proti nočním přízrakům.

Ve *Speculum Lapidum C. Leonarda* z roku 1502 je jaspis doporučován jako ochrana před slábnutím zraku, spontánnímu krvácení apod.

Konečně *Nicols* (*Arcula Gemmea*, 1563) popisuje složitou přípravu jaspisového talismanu, chránícího svého nositele před útiskem, bezprávím a pronásledováním všeho druhu.

Iolit, viz kordierit.

Kordierit.

Tento dnes vzácně používaný drahokam je spíše znám pod označením *dichroit*, *iolit*, *španělský lazulit*, *vodní safír*, než pod svým vlastním vědeckým jménem.

Merrill (118. Bull. U. S. N. Mus., 1922) udává, že v XV. stol. se věřilo, že žena, která nosí prsten s kordieritem, do něhož je vyryt obraz zrcadla nebo půlky ryby nebo ruky, dostává v očích všech mužů neobyčejný půvab.

Kordierit, do něhož byl vyryt obraz nahé ženy, byl pak pokládán za velmi mocný talisman, přinášející splnění všech přání. (Jeho příprava je ovšem spojena s určitým magickým rituálem a musí se konat v astrologicky určené době.)

Krevel.

Krevel (*haematit*) symbolizuje odvahu, stálost a moudrost.

Podle středověké legendy (vztahované však někde i na *heliotrop*) vznikl krevel z temně rudého jaspisu, jímž byla na Golgotě upevněna pata kříže Kristova a na nějž skanula krev Spasitelova.

Jinak však nenalezl v symbolice použití. Pouze *Eling* popisuje jeden nález babylonského pečetního válečku, kterých, jak známo (viz *Budge*), bylo používáno i jako talismanů, s nápisem, že „jeho majitel nebude nikdy vzdálen ochrany svého boha (?)“. - *Kern* a *Boulanger* pak popisují gnostické prsteny s krevelem z II. a III. století po Kristu, na nichž býval vyryt obraz Ukřižovaného s nápisem „*Orpheus Bakhicos*“. - Konečně jako symbol je krevel použit i *Meyeringem*.

Podle *Plinia* (*Naturae Historia*) a *Dioscorida* (*Materia Medica*) léčí krevel oční choroby a zastavuje krvácení. Učený biskup *Marbodes* (XI. století) udává, že krevel dává dar jasnozření a chrání svého vlastníka proti jedům.

Podobně i podle zprávy *C. Leonarda* lze krevele použít při jisté praktice mantické (magie zvědná) a k přípravě léku neviditelnosti. (?). Použití krevele v magii zvědné bylo však již známo i *Pliniovi*, který popisuje použití berylu k sestavení jistého magického zrcadla v nádobě s vodou.

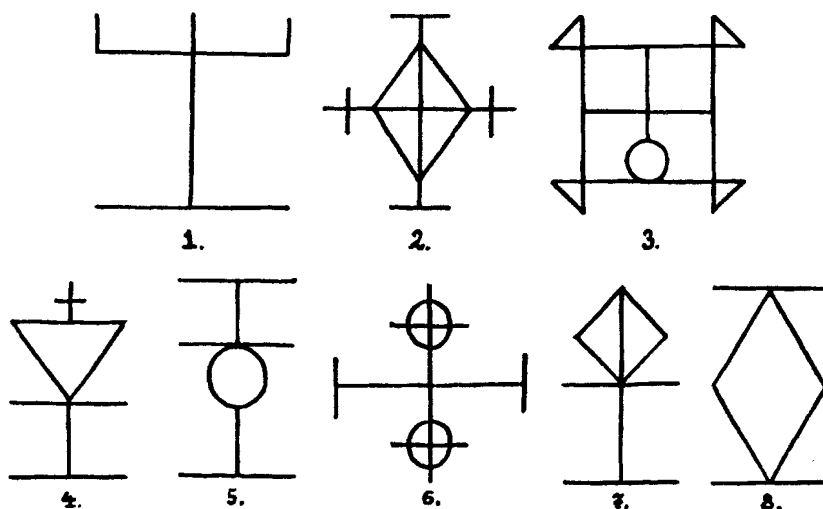
Seligman (viz spis *Die Magischen Heil- und Schutzmittel*) udává, že babylonský kněz *Zacharias*, který věnoval svůj obsáhlý, bohužel však dnes ztracený spis o drahokamech králi Mithridatovi, praví o krevelu, že přináší vítězství v bitvě a zdar v právní při.

Že se věřilo, že krevel zastavuje krvácení, bylo řečeno již při zmínce o *Pliniovi*. Tato víra je však data mnohem staršího a udržela se i v Evropě do doby poměrně nedávné. Tak v soupisu pozůstalosti Earla of Mareshall z roku 1620 je uváděn *a jasper stone for stemming of bluid* (jaspisový kámen k zastavení krvácení). Rovněž starý anglický cestopis o Americe *Book of the Things that are brought from West Indies* z roku 1574 dosvědčuje, že tato vlastnost krevele byla známa v Americe již před příchodem Evropanů. Podle indiánského návodu musel však být kámen dříve navlhčen.

Karneol.

Tento drahokam symbolizuje Jupitera v příznivém aspektu a souhvězdí Panny v zodiaku. - V efodu snad symbolizoval *nofek* (?) pokolení Benjamin

Ve starém Egyptě byl někdy karneol, podobně jako červený jaspis, nazýván *krví Isidinou*. Podle zprávy *Budgeovy* býval do něho zhusta vyrýván symbol *Tjet* (kopticky *toote* nebo *tote*), tj. tak zv. „*vulva seu matrix Isidis*“, který je symbolem znovuzrození, jak plyne i z toho, že do karneolu bývala současně vyrývána 152. kapitola *Knihy o východu v den* (tzv. *Knihy mrtvých*). (*Rorev nev piret horev.*)

Magické symboly drahokamů podle Charubela.

1. Rubín. 2. Granát. 3. Smaragd. 4. Safir. 5. Topas. 6. Spinel. 7. Tyrkys. 8. Křišťál.

Mimoto býval také Egypťany hojně do karneolu vyrýván symbol *Nefer* nebo *Aakhu*, z nichž prvý dodával důvěru, čistou mysl, stálé zdraví a úspěch ve všem konání, druhý pak představuje slunce, vycházející nad obzor, znamenal vzkříšení.

V antickém světě byl hojně používán jako amulet proti kožním chorobám, a k těmto účelům jej ještě doporučuje i *Albertus Magnus* (13. století).

Aristoteles zaznamenal, že karneol nošený v prstenu na levé ruce chrání svého vlastníka proti zlosti, hněvu a prchlivosti, protože zabraňuje stoupání krve do hlavy.

Epiphanius, biskup z Constance (VI. století), tvrdí o karneolu, že léčí všechny rány způsobené železem. Podle *C. Leonarda* chrání karneol sílu a dodává zvučný hlas.

Je zajímavé sledovat stáří některých názorů; tak *Giovanni Porta* píše o karneolu, že svému majiteli přináší vítězství v boji a úspěch v záležitostech lásky; *Eling* píše o assyrských válečkovitých pečeti, zhotovených z kamene *kagiga* (karneol) téměř totéž. I on přinášel podle názorů assyrských svému vlastníku odvalu a sílu v boji s nepřáteli a láskou.

De Laet v roce 1647 připisuje karneolu, podobně jako jaspisu, schopnost zastavovat krvácení; podobně i učený mineralog *Albanus Theodosius Grotius* (17. století).

Karneol pak je také prastarým magickým prostředkem mongolským. Podle *Merrilla* používají jej sibiřští šamanové k vědomému vymístování do astrálu, vkládajíce jej při jisté magické praktice do levého loketního důlku.

Kvůli úplnosti je třeba dodat, že karneol byl u Římanů oblíbeným kamenem pečetním. Tak oblíbeným pečetidlem císaře Augusta byl karneol s vyrytým obrazem Sfingy (viz *Suetonius*) a známý Maecenas užíval karneolu s vyrytým obrazem žáby.

Křišťál.

Jméno křišťál samo, znamenající čistou odrůdu křemene (dnes v přeneseném smyslu i jakýkoliv hraněný nerost - krystal), je původu řeckého. Řekům totiž označení *krystalos* nebo *crystallos* znamenalo původně zmrzlou vodu, led. Teprve v dobách Platonových bylo přeneseno i na bezbarvý křišťál, o němž se věřilo, že skutečně z ledu vznikl. Mnohem později zastával ještě toto mínění *L. Annaeus Seneca* (7 př. Kr. - 65 po Kr.), současník Neronův, a *Claudianus* (IV. století po Kr.). Tato víra se pak udržela dosti dlouho do středověku, jak mimo jiné svědčí zpráva v *Lapidariu* (1389), že „... křišťál (*cristallus*) jest dvój: jeden stvrdie ze starého ledu, druhý se rodí jako jiný kámen“.

Křišťál býval také symbolem Luny, Diany, Seleny, Hekaté; jinak není pro něho v celé starověké i středověké symbolice místa. Pouze prvokřesťanům býval (viz *Budge*) symbolem *neposkvrněného početí* a Rosikrucianům, podobně jako diamant, symbolem *kamene mudrců* - Ježíše Krista. Týž význam pak měl podle zprávy *Weinfurterovy* i ve staré mystice čínské, kde byl odznakem Zasněvců.

Již citovaný anglický jasnovidce *Charubel* doporučuje nošení křišťálu jen lidem vyrovnaným, čistého srdce, jimž skýtá ochranu před oklamáním a neupřímnými přáteli. Jako koncentrační heslo doporučuje *Charubel* slovo: *EV-AG-EL* a udává zároveň jeho magický symbol.

Podle pokusů *Reichenbergových* obsahuje křišťál v sobě zvláštní sílu, projevující se jeho polaritou. Lze totiž na něm rozeznati kladný a záporný pól.

Křišťál, který býval ve starověku pokládán za příbuzný s diamantem, je jedním z nejstarších kamenů, s nimiž se lidstvo obeznámilo. Proto je velmi obtížno podat v přehledu nástin jeho kulturní historie.

Eteling v popisu staroassyrských pečetních válečků-amuletů udává, že váleček z kamene *du-shi-a* (křišťál) byl pokládán za mocný amulet, dodávající svému vlastníku sílu a moc. - Podobně věřili kolem r. 1500 před Kristem i Egypťané.

V básních, připisovaných *Orpheovi*, je křišťál doporučován jako amulet proti nemocem ledvin, a připomíná se, že jím byly zapalovány oběti. Tutéž zprávu, o broušení čoček z křišťálu, jichž pak bylo používáno k zapalování obětních darů v chrámech, nalézáme doloženu i u *Theofrastra* z Erebu (Lesbos, 392- 285 před Kristem), který mimoto zná i pečetiidla zhotovená z křišťálu.

V Arabii, jak dosvědčuje *Ibn-al-Beitar*, byl křišťál oblíbeným amuletem proti nočním můrám a hrozným snům, což opět poukazuje na jeho korespondenci k měsíci.

Purány připisují křišťálu chladnou a ochlazující (?) přirozenost; udávají, že s jeho pomocí lze zastavovat krvácení podobně jako krevelem nebo jaspisem. Vedle toho mu byla v Indii připisována moc odvracet od svého nositele nepříznivé astrální vlivy a odrážet od něho magické útoky. *Mani-Mala* udává, že jej lze s prospěchem použít jako účinného amuletu proti malomocenství a otravám nejrůznějšího druhu. - V homeopatickém léčení lze jej podle téhož pramene užít na stejném místě jako diamantu, ale se slabším účinkem (viz výše o domnělé příbuznosti křišťálu s diamantem).

Po celý středověk byl křišťál pokládán za jeden z nejjistějších indikátorů jedů, ještě mocnější nežli báječný roh z jednorozce (narvala). V doteku s jedy měl se křišťál okamžitě zakalit nebo popraskat.

Jinou, neméně rozšířenou vírou byl i názor, že křišťál, držený pod jazykem, hasí okamžitě pocit žízně. Dokladem toho, vedle jiných, je zpráva v *Lapidariu* (1389), *C. Leonarda* a *A. Bacci* (1605).

Dosud nerozluštěnou záhadou jsou koule vybroušené z křišťálu, často upevněné mezi stříbrnými nebo měděnými dráty, nalézané ve starých (i neolitických) hrobech, roztroušených po téměř celé Evropě. Byly nalezeny v Dánsku, Itálii, Francii, Německu; Řecku aj. O jejich účelu, jak podotýká *Seligman*, nevíme ničeho. Na některých pak bývá vyryt nápis: „*Abraka-akabra*“.

Seligman vyslovuje domněnku, že snad sloužily jako odznak důstojenství nebo ozdoba, a na druhé straně uvádí citát z římského básníka *Sexta Propertia* (nar. cca roku 15 před Kristem), podle něhož užívaly matrony římské křišťálových koulí k ochlazování dlaní.

... *et modo pavonis caudae flabella superbae
e manibus dura frigus habere pila.*

Jiní autoři pak hledají vztahy mezi těmito křišťálovými koulemi a magií zvědnou, v níž, jak bude zmíněno níže, hraje křišťál rovněž důležitou úlohu.

Pro další výklad bylo by lze užiti staroanglických kronik, v nichž je líčeno, že staří Skotové nosili do bitev křišťálové koule upevněné na žerdi, nazývajíce je *clach buaidh* (kameny vítězství), na místě praporů. Podle historických zpráv bylo jich použito ještě v bitvě u *Bannockburnu* v roce 1315. - Z toho je zřejmo, že Skotové přikládali křišťálovým koulím magickou

moc (talismany, zaručující vítězství), jednak jich užívali jako odznak vojevůdců, pohlavárů. Do jaké míry lze tento zvyk aplikovat na předhistorické nálezy evropské, zůstává však nerozřešeno.

Konečně v Japonsku od pradávna jsou křišťálové koule rituálním nástrojem šintoismu a nazývány *sinsho*, tj. „kameny soustředění“, koncentrace, a věří se o nich, že v sobě obsahují „dech bílého hada“.

Zde se konečně dotýkáme známé půdy. Používání křišťálu v magii divinační, zvědné, je každému známo. Křišťálová koule je důležitou pomůckou magiků, astrologů a věstců. I onen proslulý *show-stone* alchymisty *Deea* nebyl ničím jiným než křišťálovou koulí. Je nutno si však uvědomit, že středověká mantická praktika pomocí křišťálu je podstatně odlišná od způsobu dnes běžného. V dnes velmi vzácném díle *Discovery of Witschkraft*, sepsaném v Praze alchymistou *Scottem*, žijícím na dvoře císaře Rudolfa II., je vypsán následující postup:

Na křišťálovou kouli byl čistým olejem nejprve napsán jistý magický nápis, z něhož nejdůležitější bylo jméno sv. Heleny. Operátor byl nucen se obrátit tváří k východu a kámen před ním musilo držet ve zdvižených rukou nevinné děcko, dítě bezúhonných rodičů. Magik sám pak pronášel jistou inkantaci a vzýval sv. Helenu, patronku divinační magie.

Věštění z křišťálu je velmi rozšířeno a velmi starého původu. Ve střední Americe bylo známo již v dobách předkonkvistadorských. Tak *Merrill* zaznamenává, že na Yukatanu bylo používáno kamene *zaztum* (křišťál) domorodci k věštění budoucnosti a k zvědní událostí minulých. Neudává však způsob, jak se s křišťálem zde operovalo.

Týž autor také cituje starý magický rukopis z 16. století, podávající návod na použití křišťálu při evokacích. Magik měl vzít kus surového, nebroušeného křišťálu, pokud možno zcela čistého, bez kazů a trhlin, zabalit jej do bílé, neseprané látky. V úplňkové noci měl se pak dostavit na křižovatku a držet v levé, vzhůru vzpažené ruce zabalený kámen. Odříkáváním příslušných formulí pak mohl vyvolat astrální bytosti nebo i planetární duchy.

U primitivních národů je křišťál velmi vážen jako prostředek k přivolávání deště. *Dešťoví čaroději*, Karfů, Australců, Polynesianů na N. Guinei, trpasličích Semangů v Malajsku (viz *Šebesta*) používají zvláštní praktiky s křišťálem k přivolání deště a zajištění úrody.

Kulturně-historicky je konečně zajímavou i zpráva, zaznamenaná *Laarsem*, že král Etiopie ukázal, mezi jinými pamětihodnostmi, vyslancům perského krále Kambyša (roku 525 před Kristem) sarkofág svého předchůdce, zhotovený z křišťálu. - Konečně, jako paralelu z moderních časů je třeba uvést, že srdce všech členů habsburského rodu bývala pochovávána v Kapucínské hrobce ve Vídni v křišťálových nádobách, jichž do dnešního dne tam bylo uloženo přes 150.

Kočíčí oko.

Název kočíčí (tygří atd.) oko není specifickým označením nějakého druhu drahokamu, nýbrž se tak nazývá krystalická modifikace kteréhokoliv minerálu, vyznačená dlouhovláknitostí a proměnlivým leskem nebo opalescencí, bez změny barev. Zpravidla se míní tímto názvem vláknitá

odrůda *křišťálu* nebo *chrysoberylu*, *krokodilitu*, *hadce* atd. Protože však staré texty nerozlišují mezi jednotlivými druhy minerálů této modifikace, je nutno se o ní souborně zmíniti ve zvláštním odstavci.

Ve středověku se věřilo, že kočičí oko, nošené jako amulet, chrání před záškrtem a bledničkou. Do konce 15. století v Anglii bylo pokládáno za magický prostředek k ulehčení porodu. Kámen bylo nutno vložit do vlasů rodičky.

V lékařském spise *Ben Adoulahově* je uveden obširný návod o upotřebením kočičího oka pro léčení očních chorob.

Fersman se zmiňuje o tom, že kočičí oko bylo v Mezopotámii zasvěceno bohu *Baalovi* (Mardukovi) a že z něho byly zhotovovány talismany, jichž po provedení určitého rituálu bylo používáno k získání neviditelnosti. Magik však byl neviditelný jen pro své nepřátele, zatímco osoby jemu nakloněné nepozorovaly žádné změny.

V *Mani-Mala*, častěji již zmíněném kompendiu orientálních znalostí magie a terapie drahokamů, je kočičímu oku věnováno dosti místa.

Indové rozlišují tento drahokam, podobně jako diamant, ve čtyři kasty; pro každou z nich pak předpisují použití jiných magických manter a symbolů a také očekávaný účinek je podle kasty různý. Kámen surový, neopracovaný, do něhož nebyly magické značky vyryty, nemá podle nich žádné moci. - Vidíme tedy, že kočičí oka sloužila v indické magii pouze jakožto náboje, volty magických sil.

Povaha kočičího oka je podle sanskrtských pramenů teplá a kyselá; proto amulety z něho zhotovené chrání proti chladu, malomyslnosti a jsou vůbec svému nositeli všestranně prospěšné.

Peršané používali konečně kočičího oka k léčení vodnatelnosti; napřed však podrobovali kámen složitému procesu očišťovacímu, který záležel v tom, že se kámen ponechal přes noc novoluní ve vodě na volné prostoře, pak i s nádobou se vystavil slunci, až se voda zcela vypařila, což bylo nutno několikrát opakovat.

Vedle hypotetického účinku kamene samého působila na nemocného jistě i myšlenková síla toho, kdo pro něho lék připravoval a jistě po delší dobu byl nucen na něho myslet, žádaje si jeho uzdravení.

Lapis-lazuli.

V mnohých starých textech je tento drahokam, jeden z nejstarších v historii lidstva, často zaměňován se *smaragdem*, např. i *Pliniem*.

Eteling popisuje ve svém spise o staroassyrských pečetních válečkách, které, jak známo, byly užívány i jako amulety, váleček zhotovený z lapis-lazuli, na kterém vyrytý klínový nápis hlásá, že „přináší přízeň bohů“ .

Rovněž Egypťané měli lapis-lazuli v posvátné úctě a nazývali jej *nebeským kamenem*, bezpochyby pro jeho modrou barvu, barvu nebes, zasvěcenou bohyni Isidě, jak dosvědčuje *Plutarchos (De Iside et Osiride)*. Z lapis-lazuli byly například i zhotoveny schody před proslulým chrámem Isidiným na ostrově Phillae a v evropských muzeích možno dodnes nalézt řadu amuletů nebo skarabeů egyptských, umělecky vyřezaných z lapis-lazuli.

Symbolický význam lapis-lazuli není dnes s dostatek známý. Pouze u *Laarse (Buch d. Amulete u. Talismane)* nalézáme zmínku o tom, že je kamenem přátelství a nebeské harmonie. Velmi zajímavou zmínku o Lapis-lazuli nalézáme u *Epiphania* (4. století po Kristu), který tvrdí, že kamenné desky s desaterem, které Mojžíš obdržel pro Židy na hoře Sinaj, byly vryty do lapis-lazuli.

Za to od starověku těšil se lapis-lazuli velké oblibě jako amulet nebo droga. *Dioscorides* (1. století po Kr.) píše o něm, že léčí melancholii a je dobrým purgativem. Totéž tvrzení nalezneme pak ještě i v často již zmíněném spise *Arcula Gemmea* z počátku 16. stol. Staročeský *Lapidarius* z r. 1389 ví o tomto kameni, že „...bolest zapuzuje z čela a jazyka. Všech údov posiluje, s nepřáteli míří, milostna a nebozna činie, v žatě moc má“. *Cardanus (De Subtilitate, Libr. V.)* doporučuje jej k léčení prsních chorob, zvláště u dětí, a proti padoucnici. Mnoho zmínek nalezneme o použití lapis-lazuli jako purgativa. Vedle *Dioscorda* činí tak i *Boetius de Boot (Tractatus de lapidibus et gemmis)*, *A. Mussa Brassavolus (Liber de med. purgant.)*, který dokonce udává i podrobnou přípravu léku. Je zajímavé připomenout, že k témuž účelu bylo lapis-lazuli užíváno i v Peru, Chile aj. již v dobách před příchodem conquistadorů.

Podle *Mani-Mala* se dodnes užívá v Indii amulet z lapis-lazuli proti onemocnění žlučníku a na ochranu proti hněvu.

V Makedonii je pak velmi oblíben amulet, zvaný „*Stomatopetra*“ proti předčasnému porodu a nemocem kojenců - rovněž zhotovený z Lapis-lazuli.

Magnetit.

Také kol magnetitu je shrnuto množství názorů a spekulací, bezpochyby zapříčiněných jeho magnetickými vlastnostmi, které si starověk nedovedl vysvětlit nebo je pokládal za vlastnosti magické.

Staré texty nazývají někdy magnetit (*magnes*) kamenem *Heraklovým*, nebo jej zaměňují se *sideritem*.

Magnetické jeho vlastnosti byly nejdříve poznány v Číně, v době císaře Huangti (2634 před naším letopočtem). Do Evropy byl zanesen až Normany, Vikingy a Rány, a nejstarší historické zmínky o užívání kompasu v evropských vodách nesahají dále než do XII. století (Norsko).

Claudianus (IV. století před Kristem) se zmiňuje o tom, že v jednom římském chrámě, ve kterém byly konány svatební obřady (?), se nalézala socha Venušina, zhotovená z magnetitu, a socha Martova ze železa. Přitažlivé síly mezi oběma sochami měly symbolizovat přitažlivost mezi mužem a ženou a být zároveň symbolickou zárukou manželského štěstí. Podobně i náš *Lapidarius* (1389) ví o magickém vlivu na manželství, resp. zná prostředek, jak lze s jeho pomocí zvědět, zda jeden či druhý z manželů zachovává svůj svatební závazek, protože píše doslova „... položí-li manžel svému druhu magneta pod hlavu, jestli jemu věren ze sna bude jeho objímati, a jestli mu nevěren, ze sna hrůzou spadne z lože“.

Černoši přičítají magnetitu jisté vlastnosti phallické. Podle zprávy *Merrillovy* je jimi používán při některých obřadech kultu vúdú. Proto také nazývají v Americe někdy magnetit *woodoostone* (kámen vúdú).

O aplikaci magnetických vlastností magnetitu na milostný vztah ve starém Římě byla již učiněna zmínka. - Nutno ještě připomenout, že magnetitu bylo odedávna používáno k přípravě magických filtrů, nápojů lásky. *Budge* udává, že Assyrové nazývali magnetit *šadam-šabitu* a užívali jej k zmíněnému účelu. Tutéž zprávu nalezneme i v *Elliotovi*, při popisu Zlatého pobřeží (Západní Afrika). Také zde je z magnetitu vyráběn černochoy zvláštní magický nápoj, po jehož napití zahoří k sobě určitá dvojice neodolatelnou vášní. Není ničím podivným, že týž nápoj používali i evropští čarodějové, jak dosvědčuje *Arcula Gemmea* z r. 1653.

Od patnáctého do sedmnáctého století těšil se magnetit v Evropě úctě jako cenná droga a mocný amulet. Užíván byl na nejrůznější choroby. Již dříve *Galenus* a po něm *Dioscorides* doporučoval magnetit k léčení záchvatů a křečí všeho druhu, což po nich opakuje i *Nicols* ještě v 16. století. Podle zprávy *Cardanovy* bylo možno s jeho pomocí léčit i šílenství. *Alexander v. Tralles* doporučoval magnetit k léčení dny a revmatických bolestí. *Psellus* k odstranění duševní sklíčenosti a melancholie.

Arabové *Kazwini* a *Ibn Samuel* popsali pak zvláštní amulety z magnetitu, které posilují paměť. Na druhé straně však se věřilo, že magnetit může vyvolat amnesii a duševní deprese. Podle jedné praktiky zlodějů ze 14. století se doporučuje, aby při nočním vloupání byl do všech koutů místnosti nasypán magnetitový prášek, nebo aspoň pohozen na prahu. Domácí lidé si prý buď zlodějů nevšimnou, nebo budou pojeti takovou hrůzou, že vyběhnou z domu. (*Lapidarius*, 1389.) Zajímavý je také předpokládaný vztah mezi diamantem a magnetitem. Poslednímu byly totiž přičítány rovněž magnetické síly; proto se věřilo, že malý diamant může přitáhnouti i velký magnet a jeho přitažlivost zcela zrušit. Použití magnetitu v magické hůlce je konečně známé.

Pro úplnost pak třeba i uvést, že Indové nosí jej jako amulet pro zachování síly a zdraví, zatímco mohamedánští Šiitové věří, že magnetit odhání zlé duchy.

Malachit.

Řada starých autorů, mezi nimi i *Plinius*, dále *Solinus* (*Polyhistoria* cap. XXXVI.), *Baccius* (*De natura gemmarum*) aj. se zmiňuje o tom, že malachit chrání zdraví dětí a podporuje jejich vzrůst. Totéž píše i *Boetius de Boot* s dovětkem, že lze s jeho pomocí léčit i některé vnitřní choroby. V Indii je dodnes malachit nošen jako amulet proti choleře (*Tagore, Mani-Mala*); v Itálii vážen pod označením *pietra del pavone* jako prostředek proti očním chorobám.

Ve středověku byl s oblibou nošen jako amulet v prstenech a věřilo se, že skýtá ochranu proti úderu blesku, strachu a malomyslnosti a zlým duchům. Musilo však býti do něho vyryto znamení slunce nebo kříže.

Markasit, viz pyrit.

Nefrit.

Laars nazývá nefrit „prehistorickým kamenem“, a do jisté míry velmi oprávněně. Tento kámen byl totiž používán při zvláštních slavnostních úkolech již v době kamenné, a byla mu tehdy pravděpodobně přičítána zvláštní důležitost a význam. Svědčí pro to nálezy kamenných, pečlivě pracovaných palstavů, příliš gracilních, než aby mohly býti předměty denní potřeby, které se nalézají porůznu v hrobech a sídlištích, daleko od míst, kde se nefrit vyskytuje. Jiným důkazem jsou nefritové prehistorické sošky vykopané v Severní Americe (Messa Verde), popsané *Kunzem* aj.

Podle svědectví *Pliniova* byl v jeho době nefrit pokládán za mocný amulet proti nepřátelským vlivům. Rovněž se o něm věřilo, že přináší dar výmluvnosti. S tímž názorem lze se pak setkat i v Číně. Číňané totiž nosí zvláštní nefritové amulety, zvané *yu-chi*, které prý dodávají výřečnosti, a při důležité rozmluvě je trou dlaněmi.

Podle poznámky *Dioscoridovy* ulehčoval amulet nefritový porody a podle *Epiphania* zaháněl přízraky a dravou zvěř. Arabský zeměpisec *Kazwini* se zmiňuje o nefritu jako o amuletu proti žízni a píše, že lze z něho zhotoviti talisman, přinášející nepřemožitelnost v boji. *Nicolas Monardes* (zemřel r. 1578 v Seville) pak se zmiňuje o nefritu, že chrání proti nemocem ledvin. Tato víra se udržela velmi dlouho. Opakuje to i *Wecker* ve svých *Antidotae speciale de lapidibus minus protiosis*, stejně jako *G. Porta* a *Rulandus*. Podle posledních chrání nefrit i před onemocněními venerickými.

Onyx.

Pozdně starověký mýtus vypráví o onyxu, že vznikl z nehtu Venušina, který jí svým šípem odštěpil Amor, a který spadl z nebes do řeky Gangu. Byl proto onyx kladen v korespondenci s touto bohyní, zvláště s jedním z jejích aspektů, Afroditou-Uranií. Někdy proto býval onyx označován za amulet přinášející štěstí, zvláště v lásce. A ještě v pozdním středověku, který mimo to věřil, že onyx je účinným afrodisiakem, bylo doporučováno nošení onyxového šperku s vyrytým obrazem Venuše k získání úspěchu v lásce.

Na druhé straně byl však onyx zasvěcen Saturnu. Osobám, které mají v horoskopu tuto planetu v disharmonickém postavení, bývalo proto nošení onyxových šperků zakazováno. Ale i jinak nebyl onyx, stejně jako dnes, příliš oblíben. Vyvolával prý neshody a rozpory mezi přáteli, přitahoval nepříznivé astrální vlivy atd. Mistr *Leonardus* dokonce tvrdí, že onyx, stejně jako již dříve zmíněný beryl, je sídlem zlého, lidem nepřátelského elementála, diemeje. Ten prý na nositele kamene sesílá hrůzné sny, nemoci, nehody a vůbec mu hledí uškoditi. Také náš *Lapidarius* z r. 1389 píše o onyxu, že „... jest to kámen zlobivý, nebo pěstůna činí strašna i smutna. V noci dává sny hrozně“ atd. Podle *Aristotela* je *lapis ophites*, stejně jako u arabských učenců *Ibn al Beitara* a *Kazwiniho achmalach* (onyx) chválen jako talisman ulehčující porodní bolesti, je-li položen do lože rodičky. Posledně zmínění autoři ještě podotýkají, že onyx nošený těhotnou ženou způsobuje předčasný porod.

Kvůli úplnosti nutno dále poznamenat, že onyx byl pokládán za symbol zodiakálního znamení Lva, a u kabalistů archanděla Verchiela. Podle křesťanské symboliky pak odpovídá Mocnostem v hierarchii nebeských duchů.

V Číně byla z onyxu zhotovována soukromá pečeť čínských císařů, *joc-tu*, a jak podotýká *Laars*, nesměl proto nikdo z obyvatel Říše Středu pod trestem smrti podobného onyxového pečetidla užívat.

Opál.

Tento drahokam je mystickým symbolem naděje, nikoliv smaragd, jak bývá někdy udáváno. V naší době není však příliš oblíbeným šperkem a tvrdívá se o něm, že přináší neštěstí a nehody. Správně podotýká *Lorenzová*, že tento předsudek vůči opálu je neodůvodněný, a že lze jej patrně odvodit z všeobecně platného lidského předsudku vůči všemu, co má nestálé, měnlivé, iridující barvy, jako například opál, paví pera atd. Přináší-li opál štěstí nebo neštěstí určitým osobám, nezávisí totiž od kamene samého, jako spíše od planetárních a tatvických vlivů, s nimiž je v korespondenci, a které buď jsou nebo nejsou v harmonickém souladu s horoskopem vlastníkovým. Averse vůči opálu nebyly ušetřeny ani korunované hlavy, jako například anglický král Eduard VII., na jehož dvoře se nesměl objevit nikdo s opálovým šperkem, nebo někteří z Romanovců. *Laars* uvádí také příběh známého opálového prstenu, který přinesl neštěstí španělskému králi Alphonso XII. a jeho rodině, a který nakonec byl věnován známé sošce Panny Marie de Alameda, patronce Madridu, jako jediné, které nemůže svým zlým vlivem uškodit.

Na druhé straně je známo množství příkladů, uváděných *Lorenzovou*, *Laarsem* aj., kdy opál přinášel svému vlastníku jen úspěch a štěstí. Takové osoby bývají pak narozeseny ve znamení Vah, s Venuší v příznivém domě a Saturnem v harmonickém aspektu.

Plinius, který označuje opál pro jeho měnlivé barvy jako *panchros* („panchrus“) udává, že opál léčí oční choroby. Podobně později *Arnold Saxo*, *Damigeron* a biskup *Marbodes* z Rennes a řada jiných tvrdí, že vlastník opálu nikdy neoslepne a naopak, že bude mít vždy neobyčejně pronikavý a bystrý zrak. *Lapidarius* slovaře vodňanského z r. 1389 naopak předpovídá majiteli opálu „... že, kdož jej nosie a naň hledá šilhav bude. A kdož převážně na zjitra hlédá, toho dne nic hrdinnějšího nebude. Ščestie dáva a tolik moci kolikaž barvy“. Je dnes těžko rozhodnout, kdy a proč byl opál postaven v korespondenci s očima, viděním. Je jisto však, že se jedná o názor velmi starý, který je doložen již nordickými ságami. Tak v eposu *Eddě* zmíněný *iarknastein* (opál) je vyráběn kovářem bohů, Völundrem, z dětských očí. Vztahů očí a opálu se v poslední době dotkl rovněž *Meyring*, i když jen pod pláštěm povídky. Věc sama má mnohem hlubší souvislost, jak mimo jiné dosvědčuje *Lorenz*, uváděje řadu příkladů z dnešní doby a z vlastní zkušenosti, že opálový šperk může i v lidech zcela hermetismu vzdálených probudit latentní jasnovídné schopnosti, a to zcela spontánně.

Konečně v spise *Magia Naturalis* od G. *Porta* lze čísti, že opálový, zvláštním způsobem připravený talisman chrání proti nakažlivým chorobám, moru a nečistým pokušením. Ve středověku byl opál, podobně jako červený korál a rubín, pokládán za spolehlivý ukazovatel tělesného zdraví svého nositele. Při onemocnění ztrácel trpyt a barvu.

Merrill se také zmiňuje o tom, že opál nemá být nikdy věnován jako zásadní dar, protože prý ničí přátelské a milostné vztahy mezi dárce a obdarovaným.

Zvláštní postavení zaujímá jedna odrůda opálu - *hydrophan* - která má schopnost absorbovat tekutiny, čímž se stává průsvitnou. Je to onen kámen, o kterém se zmiňuje *Agrippa* ve spise *De natura fossilium*, a který nazývá *occululus mundi*. Také pověstný *hadí kámen* indických fakirů, o němž bylo evropskými cestovateli napsáno tolik neuvěřitelného, není ničím jiným než *hydrophanem*.

Pyrit.

O tomto sirníku železa, stejně jako s ním chemicky totožném *markasitu*,¹ nalézáme jen málo zpráv. *Lapidarius* jej doporučuje jako amulet proti nemocem jater. *H. Yule* pak uvádí, že v Zadní Indii nosí domorodí plavci na řece Irawadi pyritové amulety na ochranu proti krokodýlům. Jméno samo, pyrit (ohněrodý) je odvozeno od řeckého *pyropos* (oheň). Ve starověku byl křesáním pyritu rozdělován oheň. Pro jeho hojnost ve většině dolů nazývali jej dříve *Gans in allen Gassen*.

Rubín.

Ve starověku byl tento drahokam ceněn ještě výše nežli diamant. Za nejcennější, jak po stránce hmotné, tak i hermetické, jsou pak až dodnes pokládány rubíny světle červené, jejichž barva bývá srovnávána s burgundským vínem nebo holubí krví, jak zdůraznil *Lorenz*. V posledních letech hojně nabízené syntetické rubíny nemají těch vlastností jako rubíny pravé, přirozené. *Laars* velmi správně podotýká, že nemají *duši*. Obojí lze však poměrně snadno, fyzikálně, rozeznat. Pravý rubín se již lehkým třením stává elektrickým, podobně jako jantar, zatímco uměle vyrobené kameny této vlastnosti zcela postrádají.

Vliv rubínů je dobrý i zlý, podobně jako opálů. Velmi zlověstnou pověst má dodnes proslulý *vejčitý rubín z Parmy*, označovaný jako vlastní příčina smrti Caesara Borgie a jeho sestry Lucretie. Naopak šťastným rubínem byl známý šperk cara Petra Velikého.

Arabové (*Kazwini*, *Ibn al Djezzar*, *Ibn al Beitar* aj.) označují rubín za velmi účinný amulet proti moru, zvláště je-li nošen na řetízku kol krku nebo v prstenu, navlečeném na srdečníku. Tato víra se pak během křížáckých výprav rozšířila po celé Evropě, jak dosvědčuje *Lorenz*. Také byl s oblibou nošen rubín s vyrytým obrazem hada jako talisman pro získání moci a bohatství. Velmi byla také rozšířena víra, že rubín umožňuje velmi úzké korespondence mezi dárce a obdarovaným. Jako historicky doložený příběh uvádí *Merrill* případ G. B. Gabelhofra. Tento muž cestoval v roce 1600 se svou ženou ze Stuttgartu do Cách. Jak píše ve svých zápiscích, zpozoroval jednoho dne, že rubín v prstenu, který mu jeho manželka darovala, ztratil náhle barvu. Během noci jeho manželka náhle zemřela, a rubín opět nabyl temně rudé barvy, kterou měl před tím.

¹ Jediný rozdíl mezi oběma spočívá v tom, že pyrit krystalizuje v soustavě krychlové, kdežto markasit v kosočtverečné.

Již *Pliniovi* bylo známo, že rubín je velmi těžko tavitelný, a proto jej nazývá *Apyrotes* (tj. nespalitelný). Předem připomínám, že tato vlastnost rubínu je důležitým symbolem mystickým. Stejně ještě roku 1774 píše *Dr. J. Baumer* ve své *Naturgeschichte alter Edelsteine*: „Da Rubin heisst auch Roter Diamant, er bestehet mit seiner Farbe im heftigsten Feuer.“

Symbolický a mystický význam rubínu je velmi důležitý. Mezi symboly zodiaku odpovídá Kozorohu. V planetárním cyklu odpovídá, podle spisu *De Sympathia septem metalorum et septem selectorum lapidum cum Planetis*, spolu s diamantem, zemi. V efodu židovských velekněží značil *odem* (rubín) pokolení Lévi. Podle kabalistů je symbolem Humielovým a v symbolice nebeské hierarchie odpovídá Archandělům. Právem také je označován (*Merrill*) jako symbol lásky, nikoliv však smyslné; v určitém pojetí však symbolizuje i oheň boží, utrpení a pokání, a také křest ohněm. Tato myšlenka je vyjádřena v popisu chrámu sv. *Grálu* na Mte. Salvatoris, kde svatý *Grál* je ukryt pod rubínovou klenbou.

Také v Indii, původní vlasti rubínů, váže se k nim množství zpráv. Podle *Mani-Mala* přináší *kauruntaka* (rubín) svému nositeli zdraví, štěstí, bohatství a moc. Musí to však býti kámen naprosto bezvadný. Kameny kazovité naproti tomu působí spíše opačně - ztráty na majetku, neshody mezi přáteli, podryté zdraví atd.

Také tantrikové si velmi rubínu vážili; odříkání zvláštního mantram nad rubínem, zahaleným červenou látkou a namočeným v mléce, mělo prý větší význam než vykonání celého brahmínského obřadu *Ašvanmendha-Jajna*.

Podle *Peršanů* (*Tagore*) přináší rubínový talisman duševní rovnováhu za všech okolností. Není jistě bezvýznamné, že anglický jasnovidce *Charubel* přikládá podle *Laarse* (*Das Buch d. Amulette u. Talismane*) rubínu schopnost odhánět starosti a přinášet duševní klid a rovnováhu. *Charubelovo* magické znamení pro rubín bylo uvedeno již dříve. Týž doporučuje v okamžicích starostí a strastí upřít pohled na rubín s uvedeným symbolem a opakovat při tom jeho magické jméno *DER-GA-BEL*, a to devětkrát.

Safír.

Tento drahokam, nejkrásnější ze skupiny korundu, je jedním z nejvýznačnějších příkladů zmatenosti názorů staro- a středověkých o drahokamech vůbec. V jeho historii se tak proplétá nízká, sobecká pověřčivost a magie se vznešenou symbolikou, hlubokým mystickým významem a skutečnou znalostí hermetických sil, jako v žádném jiném.

Plinius jej nazývá *cyanos* (*cyanus*) a v mnohých textech je nesprávně označován jako *hyacint* (*iacinht, jacintus, hyacynthos* aj.). Jméno samo - safír (*sappheros, sapphyros*) je původu arabského a pochází od *Ebn Massaria*. Safír je také od pradávna drahokamem dobře známým v Orientě, zvláště v Indii. Zde je však pokládán, jak dosvědčuje *Tagore* v *Mani-Mala*, za kámen neblahý, přinášející neštěstí, podobně jako u nás někdy opál. Proto se před jeho nošením zpravidla varuje a má býti užit jen tehdy, kdy se jedná o odvrácení vlivu některých planet. Naproti tomu pozdní buddhismus „malého vozu“ (*hynajána*) klade safír na čelné místo před všemi ostatními drahokamy. Tvrdí o něm, že uklidňuje myšlenky, usnadňuje meditaci a doporučuje v určitých případech, a by se mnich přímo na safír koncentroval. - V lidové

pověře indické chrání prý nošení safíru proti nemocem, nebezpečím, uštknutí hadů a štírů, stejně jako dodnes v Itálii a Levantu vůbec.

Antický lékař *Galenus* doporučoval nošení safíru jako amuletu proti zimnici a zná i zvláštní lék ze safíru pro zvýšení potence. Užití safíru jako léku doporučoval konečně později i *Paracelsus*.

Giovanni Porta píše o safíru ve své *Magia Naturalis*, že prokazuje mnohé služby při nekrornancii a magických evokacích, zvláště elementálů. *Nicols* v roce 1635 označuje v *Arcula Gemmea* safír za mocný protijed a tvrdí, že vložíme-li safír do nádoby spolu s jedovatým hadem nebo štírem, tento okamžitě bude silou safíru usmrčen. Podobné názory jiných autorů cituje i *Lorenz*. V goetii byl safír používán k přípravě voltů k očarování, která svým účinkem měla předstihnouti nejsilnější nápoje lásky.

Starý antický mýtus vypráví o Prometheovi, dárci nebeského ohně, že jeho smělý čin byl umožněn jen tím, že měl při sobě safírový prsten. Safír totiž svou mocí ochlazoval plameny tak, že nemohly Lucifera popálit. Hluboký mystický význam této zvěsti vysvitne až z dalšího. V západní mystice, gnostické i křesťanské, je safír symbolem moudrosti a někdy, u Rosikrucianů například, i symbolem *Kamene mudrců*. Svatý *Jeroným* praví o safíru, že „zmírňuje hněv boží“. Nelze opomenout ani významné zmínky o safíru ve vidění proroka *Ezechiele* (Ez., I., 22-26), a neméně hlubokého významu, který má safír v Spise o zjeveních od *J. Leadové*, kde se praví, že jeho vlastnictví podmiňuje příslušnost k *Novému Jeruzalému*, a dává majetníkovi právo na bohatství v *pokladnici moudrosti*. V témže smyslu se vyslovuje o safíru i svatá *Hildegarda*, nazývající jej *naplněním moudrosti*.

Bylo již řečeno, že safír je symbolem božské moudrosti. V antice však znamenal i čistotu. Byl kladen v korespondenci s Venuší a v prvních stoletích křesťanství se stal, podle *Budgeho*, i symbolem Panny Marie. - Safírový amulet nošený na prsou vzbuzoval ve vlastníku jen dobré a čisté myšlenky. Ve 12. století nařídil proto papež Inocenc III., že pastýřské prsteny biskupů a církevních hodnostářů mají býti vždy zhotoveny ze safíru. - Není bez zajímavosti, že podle židovské tradice byl i známý prsten krále Šalamouna ozdoben safírem.

Krásně je symbolický význam safíru konečně doložen i legendou o Svatém *Grálu*. V ní se totiž vypráví, že sv. *Grál* je uložen v chrámě na safírovém oltáři.

Z ostatní symboliky nutno ještě se zmínit, že safír je zároveň symbolem židovského kmene Simeon, což má rovněž mystický význam. V kabalistické angelologii symbolizuje pak *Herchela*; v křesťanské symbolice je odznakem *Sil* v nebeské hierarchii a apoštola Ondřeje. *Konrad z Haimburgu* označuje pak safír za symbol Panny Marie, jakožto *mater purrissima*. V zodiakálním cyklu odpovídá safír Býku a v planetárním Saturnu.

Konečně *Fuhner* upozornil na zajímavý případ *signatury rerum* - totiž na význam písmeny S - a korespondenci mezi Safírem, Saturejou, Sthrutio (pštros) a Salpou.

Již častěji zmíněný *Charubel* udává jako magické jméno safíru slovo: *TRO-AV-AL* a připisuje mu zvláštní magické síly.

Smaragd.

Bylo by opravdu těžko naléztí kámen, který by svou důležitostí s vzácností předčil smaragd. Také i hmotná cena bezvadného smaragdu daleko předstihuje ceny ostatních drahokamů, ani diamant nevyjímaje. Bezvadné a čiré smaragdy se nalézají velice zřídka a náleží odedávna k největším vzácnostem. Není proto divu, že ve staré, předviktoriánské Anglii bylo pro věci vzácné a neobyčejné užíváno smaragdu jako metafory. (... „as an emerald without flaw“.) Symbolika smaragdu je zdánlivě spleť a velmi mnohotvárná. Proto také bývá často nepřesně vykládána.

V efodu židovských velekněží symbolizoval drahokam *bereket*, (smaragd) pokolení Gad. V zodiakálním cyklu astrologů odpovídá znamení Cancer; v solárním cyklu Židů a sv. Isidora Sevillského měsíci červnu, v cyklu řeckém pak květnu. V planetárním cyklu vyjadřuje smaragd určitý aspekt Martův, ale častěji, což také více odpovídá jeho vnitřnímu významu, bývá jím symbolizován Merkur. Podle kabalistů pak odpovídá archandělu Murielovi, a z kůrů andělských - Andělům.

Podle gnostiků a křesťanských symboliků je smaragd zasvěcen apoštolu *Janovi*, dle jiných Janu Křtiteli, a konečně může znamenat i Sv. Jana-Evangelistu. Symbolický význam tohoto poměru mezi smaragdem a jménem *Jan* (Joanes) je velmi hluboký, nelze jej však jinak vyložit, nežli opět symbolem. Uvědomíme-li si, že Jan, Miláček Páně, byl jediným z apoštolů, o němž bylo řečeno, že „nepozná smrti“, že Jan Křtitel - Předchůdce Páně - je patronem Svobodných zednářů (o nichž praví *G. Meyring* v *Bílém Dominikánu*, že „ostříhají tajemství vodního křtu“); a konečně Jana-Evangelisty, jediného z pisatelů evangelií, který je symbolizován *Člověkem*. Týž význam má konečně i deska Herma-Trismegista, která je průhledně označována jako *tabulla smaragdina*.

Vnitřní význam smaragdu značí Nesmrtelnost - a proto také stará legenda o sv. *Grálu* učí, že sv. *Grál* byl miskou, zhotovenou z jediného kusu smaragdu. Podle apokryfních evangelií byla do sv. *Grálu* zachycena kanoucí krev umírajícího Krista, podle jiných pramenů je sv. *Grál* miskou, již použil Kristus při Poslední večeři. - Symbolické legendy o hledání sv. *Grálu* jsou shrnuty v cyklu pověstí o králi Artušovi a kruhu rytířů sv. *Grálu*, které vlastně alegoricky popisují mystickou Cestu. Naléztí svatý *Grál* se dle nich podařilo jedině Parsifalovi - dokonalému rytíři čistého srdce. Cesta je rovněž symbolizována popisem chrámu na Monte Salvatoris (Montsalvač), postaveném z drahokamů, kde smaragdový *Grál* spočívá na safírovém oltáři Moudrosti.

Jak známo, slovo *grál* samo znamená v keltštině *misku* - a pověstem o svatém *Grálu* je proto připisován galský původ. Nověji však byly zjištěny analogické legendy perské, rovněž velmi staré; proto bylo vysloveno mínění, že pověsti o rytířích Artušových byly zaneseny do Evropy až během prvních křížových výprav.

Starým symbolem je také poměr mezi smaragdem a hadem; již ve starém Egyptě se věřilo, že každý had, který pohlédne na smaragd, okamžitě oslepne. Podobně vypravuje *Herodot* o smaragdovém sloupu v chrámu Herkulově, které v noci svítí, a jehož světlem každý had oslepne. Podobné přesvědčení vyjadřuje i středověký arabský lékař a hermetik - *Ahmed ben Abdalaziz* aj.; dále *Muhamed ibn Zakarija al Razi* se vyslovuje, že smaragd

„vystrčí hadu oko z hlavy“. Tyto názory byly pak běžné po celý středověk a zastává je ještě v době Rudolfa II. jeho tělesný lékař *Boetius de Boot*. - Mystický význam uvedeného poměru mezi hadem a smaragdem je dosti průhledný.

Naproti tomu se ve starověku i ve středověku věřilo, že smaragd posiluje zrak a chrání před slepotou. (Připomeňme si *Suetoniovu* zprávu o smaragdu císaře Nera. Podobně se vyjadřuje i *Damigeron* a jiní.)

Jinak byl smaragd ve středověké Evropě pokládán za talisman, přinášející úspěch, bohatství a moc. Dle *Laarse* se dokonce věřilo, že nositel jeho nikdy nezchudne. Smaragd, do něhož byl vyryt obraz Herkulův, prý dával svému vlastníku „moc a právo poroučeti“ a činil jej odvážným a nebojácným. Dokonce i známý prsten *Polykratův* byl prý ozdoben smaragdem. Naproti tomu však moderní anglický jasnovidce, který se podpisuje krycím jménem *Charubel*, píše o smaragdu, že je velmi nebezpečné nositi smaragd jako talisman hmotného úspěchu a moci, protože kámen bude se vůči vlastníku chovat nepřátelsky, a bude jen ustavičně ponoukat k úsilí o dosažení něčeho, co dosáhnouti nemůže. Naproti tomu však doporučuje jeho nošení všem upřímným hledatelům pravdy a Boha, jimž smaragd napomáhá ku konečnému vítězství.

Skoro všechny středověké názory o smaragdu nalézáme shrnuty v staročeském *Lapidariu* z r. 1389. „Smaragdus je barvy zelené a světlý, a lepší jest ploský než okrouhlý. Ten kámen Noh mievá v hniezdě. Ten v zlatě stojí, plodí čest a zbožie, múdrosti a milosti přidává. Ktož jej na sobě nosie, paducie nemoci zbývá. Čista a kázána činie, nebo tu nemož býti, kde sé hřiech tělesný děje, a hned sé rozkočí na kusy. Oči dobře chová a pamět dobrú dává.“ -

Albertus Magnus vypráví o smaragdu, že je ochráncem nevinnosti, a že prozrazuje nevěru, byl-li navzájem darován mezi milenci nebo manžely. Také *Damigeron* udává, že smaragd, darovaný z lásky, chrání od všeho zlého, a že praskne nebo ztratí barvu, je-li jeden z dárců druhému nevěrným. - *C. Leonardus* doporučuje smaragd jako amulet zmírňující porodní bolesti.

Cardanus konečně popisuje zvláštní použití smaragdu v magii zvědné (divinační), ale jeho návod nelze pro složitost uvést.

Peršané a Arabové věří o smaragdu, že mírní zlost a rozčilení, uklidňuje srdce a odvrací nemoci krve a padoucníci. Musí však do něho být vyryt určitý verš z Koránu. (*E. A. Wallis-Budge, Amulets and Superstitions*). Také jej bývá používáno jako protijedu při otravách. *Thakúr (Mani-Mala)* udává, že v Indii je smaragdu přičítána přirozenost studená a sladká, a že se o něm věří, jako by chránil před hříchů a otravami a přinášel vítězství v boji. Dále prý chrání před magickými útoky a nepříznivými astrálními vlivy. *Thakúr* však zdůrazňuje, že jako talismanu je možno použít pouze smaragdu zcela čistého a bezvadného. Drahokam s nějakým kazem nebo vadou je velmi nebezpečný a může přinést vlastníku choroby, neštěstí, všemožné útrapy a smrt, popřípadě i smrt mužských potomků, což podle brahmínského učení je ještě větším zlem.

Posvátnou úctu vzdávali smaragdu i staří Peruánci - dodnes je uchována pověst o báječném, nikdy znovu nenalezeném pokladu *Inkú*, v němž se prý nalézá i obrovský smaragd velikosti slepičího vejce, který byl původně uctíván jako symbol bohyně. (*Lorenz.*)

Topas.

Tento drahokam, resp. jeho odrůda, tzv. *zlatý topas*, byl ve starověku označován jménem *chrysolithos* (*chrysilithus*, *krisolithus*), jak nalézáme u *Plinia*. Dnešní mineralogie rozumí pak pod označením *chrysolit* minerál *olivín* neboli *peridot*. Ve starších pramenech je někdy těžko rozeznat, který z obou je vlastně míněn. Topas odpovídá v planetárním cyklu jednomu z aspektů Venuše; dle jiných (*Narahari* např.) odpovídá Jupiteru. V zodiakálním cyklu je symbolem Sagittaria; podle křesťanských symboliků je z apoštolů zasvěcen Judovi, synu Zebedeovu, a v hierarchii andělských duchů odpovídá Cherubínům. Podle kabalistické astrologie pak symbolizuje Asmodiela.

Starověké topasy pocházely hlavně z proslulého naleziště na ostrově Jazirat-Zaburat v Rudém moři, a zmínku o nich nalézáme již u *Agathochiada* (3. stol. př. Kr.); a od té doby často se setkáváme se zmínkou o topasu při magických návodech nebo v sympath. lékařství. Příčina toho spočívá, jak zdůrazňuje *Lorenz*, ve zvláštních fyzikálně-chemických vlastnostech topasu hypoteticky přikládaných. Tak bylo rozšířeno mínění, že topas v úplně tmě vyzařuje zvláštní záři. I náš staročeský *Lapidarius* z r. 1389 se zmiňuje o tom, že „... v noci se svietí jak řeřatek“. Řadu jiných dokladů podává *Merrill* a již zmíněný *Lorenz*, i z mladší doby.

V *Lapidariu* čteme dále, že „... topasion jest dvój; jeden jest barvy zlaté a světlé a ten jest dobrý, druhý žlutý a ten jest horší. Chceš-li zkusiti toho pravejli jest, uvrz jej u var, kdy najviece vře: jestli dobr, hned var stane, až jej rukú vyjmeš. A opět vezři sé ven, budelit brada výše než čelo státi, nebo hlava dole a nohy nahoře, tehdy jest dobrý; krev stavuje, mila činí a všecky svády klidí, obludám nedá překážeti“.

Také *Camillus Leonardus* ve svém *Speculum Lapidum* se zmiňuje o tom, že topas vržený do vařící vody okamžitě zastavuje var, takže voda zchladne. *G. Porta (Magia Naturalis)* doporučuje topas jako talisman všem, kdož se zabývají alchymii, a tvrdí o něm, že zbystřuje mysl, dodává rozvahy a odvrací všechny transmutaci nepříznivé vlivy. *Epiphanius* a rabi *Benoni (Disertatio Medica)* doporučují topas jako amulet proti otravám, mrtvici, chrlení krve a nespavosti. *G. Leonardus*, *G. Porta* a řada jiných doporučují jej i proti očním nemocem (často i interně, ve zvláštních, složitých lécích, které by bylo snad dnes možno označiti jako oligodynamické) a zmiňují se i o tom, že topas nošený na levé ruce mírní smyslnost a vášnivé afekty.

Po stránce kulturně historické je zajímavá zpráva *M. Budgetho*, že největší a nejkrásnější středověký topas je dnes uložen v chrámové pokladnici v Kolíně nad Rýnem, kde je zasazen v známém relikviáři králů Kašpara, Melichara a Baltazara.

Z ostatních vlastností topasu je zajímavá zmínka *Lorenzova*, že kámen se stává za určitých okolností (tepla, elektrických výbojů, před bouří apod.) polárně elektrickým, a že za těchto okolností velmi napomáhá jasnozření, mediumitě, atd. Po stránce hermetické je dále nevysvětlenou dosud ta okolnost, že topas jeví určité korespondence k měsíci, a že intenzita jeho vyzařování se mění dle měsíčních čtvrtí.

V Indii je podle *Thakúra (Mani-Mala)* topasu přičítána podobná moc jako korálu. Jindy opět je doporučován za amulet proti neplodnosti.

Podle zprávy *Laarsovy* přičítá *Charubel* zvláštní vlastnosti topasům barvy světleoranžové. Jejich nošení je doporučováno lidem váhavým a nerozhodným, kteří se prý jeho vlivem stanou energičtějšími a odvažnějšími.

Tyrkys.

Tento polodrahokam je odedávna více vážen v Orientě, kde je domovem, nežli v Evropě. *Arnoldus Saxo* odvozuje dokonce jeho jméno (tyrkis, tyrkys, turquoise) od jména země jeho původu, kterou nazývá *Turcia*. Nejznámější staré naleziště tyrkysů je v Persii, v okolí Heratu. Ve starověku byla největším dodavatelem tyrkysů Arabie, kde se ve Vadi Meghara dobývaly již v 13. stol. před naším letopočtem, za faraona Ramsese II. Arabové dodnes nazývají tyrkys jménem *fayrúz* nebo *firúzaj*, což značí *kámen štěstí*, a často, jak udává *Budge*, nalézáme arabské amulety z tyrkysu, v němž je vyryto jedno z posvátných jmen Božích: *Ja iqbal* (šťastný). Jako amulet zaručující úspěch a štěstí, stejně pro své hypotetické profylakční a léčivé účinky, je dosud tyrkys oblíben téměř v celé Asii a velké části Afriky. Tyrkys je velmi vážen jako amulet proti bolestem hlavy a srdce, který mimo to zbavuje svého nositele i starostí a chrání jej před nehodami. Jiná stará orientální tradice, o které se zmiňuje i *C. Leonardus*, označuje tyrkys jako zvláštní amulet jezdců. *Lorenz* jej proto klade ve vztah k sv. Jirí, patronu jezdeckva. Kdo prý nosí u sebe tyrkys, toho kůň nikdy neumdlí a se neschvátí. *Budge* připomíná, že tento názor je dodnes živým mezi jockeyi v Anglii a Austrálii.

Ve středověké Evropě byla podle *Laarse* tyrkysu přičítána moc chránit před uhranutím a útoky na ženskou ctnost, a byl proto nazýván *ochránцем panen*. Bylo již zmíněno, že tyrkys byl pokládán v Orientě za talisman úspěchu a odvahy. Podobně i v Evropě, kde byl označován jako kámen, přinášející zdar ve všem počínání. *C. Leonardus* ve svém *Speculum Lapidum* doporučuje, aby každý, kdo si chce zajistit úspěch, nosil tyrkys při sobě, a aby pohlédl o půlnoci na měsíc v první čtvrti a vzápětí na to na tyrkys. Do dne úplňku má prý úspěch pro své plány zaručen.

Velmi rozšířený byl také názor, že tyrkys je v určité korespondenci se zdravotním stavem svého nositele, při jehož onemocnění nebo smrti zezelenává, vybledá, nebo jinak mění barvu. Často se také setkáváme proto s náznaky o umění *léciti tyrkys*, jelikož se věřilo, že vyléčený kámen přinese zpět zdraví svému majiteli. Bylo prý možno i vyléčit kámen, který ztratil barvu při úmrtí svého vlastníka, a pomoci tak jeho duši v očistci. Pak však bylo nutno, aby kámen nosil někdo, kdo byl zesnulému zvláště milý a blízký, který se musil pravidelně v určité době modlit za duše v očistci.

Symbolický význam tyrkysu je naproti tomu nepatrný. Pouze u *Marie d'Agréda* (XVII. stol.) nacházíme zmínku, že tyrkys symbolizuje *radosti svatých*.

Zirkon.

C. Leonardus píše o zirkonu, že nošen jako amulet přináší úspěch v obchodě a chrání před hříchem a ďábelským pokušením. V některých spisech je doporučován i jako prostředek ku zvyšování chuti a lepšímu

zažívání. V západní Evropě bylo rozšířeno mínění, že zirkon, podobně jako *staurolith*, chrání svého vlastníka před bouří a úderem blesku.

Podle zmínky *Thakúrovy* v *Mani-Mala* se věřilo v Indii, že zirkon přináší úspěch, bohatství a učenost.

§ 8. Minerální látky organogenního původu.

K drahokamům bývá počítána celá řada hmot, vzniklých činností organismů, ať již živočišných nebo rostlinných. Nejznámější z nich jsou *perla* a *jantar*, které mají po stránce hermetické a symbolické dosti značný význam. Dříve sem bylo kladeno i mnoho látek jiných, především různé konkrerce, vytvořené v zaživacím traktu nebo v jiných orgánech různých živočichů, na které se dnešní doba dívá mnohem střízlivěji. Mnohé z nich jsou dokonce více méně látky hypotetické, ale budou uvedeny spolu s ostatními kvůli úplnosti již proto, že jsou zmíněny i v staročeském *Lapidariu* (1389).

Bezoár.

Tímto jménem (*bad-zahar*) označují Peršané konkrerce nalézané v zaživacím traktu kozy bezoárové (*Capra aegagrus* Gm.), které nosívají zasazené ve stříbře, jako amulet proti otrávení.

Bufonites.

Pod různým označením (*bufonites*, *botrates*, *botrax*, *nedar*) nalézáme ve starých spisech zmínky o zvláštní konkrerci, nalézané prý v hlavě ropuchy. V *Lapidariu* je dokonce o tomto kameni zmínka na dvou místech, protože si jeho pisatel při excerpcaci starších textů neuvědomil, že se jedná o týž předmět. „*Botrates* (*botrax*) jest troj: bílý, černý a zelený, a každý má v sobě žílu žlutou, a některý má žábu vypsanou na sobě. Ten vyjmají z žáby červené živé z hlavy, neb to věz, že smrt mnoho mocí otjímá všech věcí. Stojí v mědi. Ktožby jej pozřel, učistí jemu život ot vsie zlé páry a nemoci; proto by byl dobr malomocnému, a těm ješto mají vodné tele.“ - Je zde patrně míněn kámen z hlavy žáby jiného druhu nežli ropuchy, protože o tomto píše *Lapidarius* výslovně: „... *Nedar* jest bezmála jenž i *botrax*. Ten jest dvojie barvy: jeden jest jakoby v mléko vlili krve i přemohlo mléko, druhý jest ovšem črn, a některý má žábu vypsánu na sobě. Ten kámen vyjmají z bufě (ropušiny) hlavy. Toho kamene zkušují takto: položí jej před bufu, a jestli je pravý; podejmúc se dotkne se jeho ústy; ten při jedu promění svú barvu, a jež jest črn, bude rozličné barvy; a držíš-li je v ruce ožže tě v ruku. Při jedu ten kámen dobr jest, štěstie dobré dává, a sbožie plodí; drže jej pod jazykem, což u koho požádáš, v tom tobě neodpovie.“

Seligman Die magischen Heil- und Schutzmittel uvádí, že podobný bufonites byl rodinným talismanem Hohenzollernů, a že i excísař Vilém II. jej nosíval při zvláštních případech v prstenu. - Týž autor udává, že v Itálii byl tento kámen vážen jako prostředek proti otrávám, uhranutí a spontánnímu krvácení. - V podobném smyslu se o něm zmiňuje i *Shakespeare*.

Celidon.

Jménem *celidon* neboli *celidonium* je blíže nikde neudávaná konkréce, dle udání nalézaná ve vlaštovkách. *Lapidarius* o něm píše, že „... jest dvoj; černý a červený, oba malitka nalezuji se v hniezdě nebo v třeviech vlaštovičiech, oba pospolu v měsiec, jemuž črvnec dějí. Červený jest dobr vsteklým a paducím lidem, čině člověka mila a řečna, a chce, aby jej nosili v teleciej koži pod levú paží. Črný léčí zimnici s hněvy tiší; což počneš, to s ním dokonáš; v kteréž vodě jej omyješ, ta voda dobra jest očima nemocnýma.“

Celonit.

Podle *Lapidaria* jest *celonit* (*celonites*) zvláštní kámen, nalézáný někdy v určitém druhu hlemýžďů, a je jím míněn tzv. *amorův šíp* ze samčího pohlavního orgánu. Píše o něm, že „nalezuji jej v hlemýžďovej skříně, ale ne v každém hlemýžďi; ale jest jeden rod velký, v němž jest ten kámen. Ktož jej má pod jazykem, prorokuje, a všeliké věci, neb což pomyslí mocí toho kamene, tak se jemu vlé v mysl, ze nemůž té věci z srdce vypustiti, až se jej jest státi. Jestliže pak té věci nestáti, tehdy hned s myslí spadne, a toho nemož činiti jedno prvý deň měsíce, když se zažže, a poslední deň, když chce sníti: a viec pravie, že tomu kameni oheň neškodí.“

Gagat.

Tato odrůda uhlí, nazývaná *gagates*, *gagštýn*, *akštýn*, popřípadě *kanellové uhlí*, *kanell* nebo *jet*, byla dříve rovněž počítána mezi drahokamy, a připisována jí zvláštní magická moc. Byla někdy pokládána za černou odrůdu jantaru, a některými středověkými pisateli s ním dokonce zaměňována. Nejstarší zmínku o něm nalézáme v *Nikanderově* spise *Theriaca* z r. 37; jeho snadné obrábění bylo však známo již v dobách pradávnych, a i neolitických hrobech (v Čechách) byly nalezeny ozdoby z gagatu zhotovené.

Cardanus v *Tractatu de subtilitate Libri 5.* tvrdí, že gagatový amulet skýtá dobrou ochranu vůči nočním můrám a přízrakům, inkubům a succubům, ale upozorňuje, že je bezmocný vůči maleficiu a očarování všeho druhu. Rovněž *Boetius* a *Boodt* v spise *De gagate* uvádí gagat mezi amulety proti zlým duchům a připomíná, že léčí vodnatelnost. Všeobecně rozšířenou byla i víra, že gagat zahání zlé duchy, hady a štíry a odvrací uhranutí, podobně jako jantar a korál. Z toho důvodu byl podle *Seligmana* v Itálii z gagatu zhotovován známý amulet *manus-cornuta*, stejně jako na Sardinii jemu podobný *pinna-dellu*. Také ve staré Anglii byl gagat vážen jako amulet proti uhranutí, úderu blesku a otravám. Podle zprávy *M. Budge* nosívaly v Irsku hospodyně na hrdle zvláštní gagatový amulet, který měl zaručit jejich mužům-rybářům šťastný návrat z lovu. *Lapidarius* praví o gagatu, že „... dým jeho hady přeč pudie. Prach jeho dobr jest žaludkovi studenému. Pravie, že sú toho zkusiti, že zetrúce jej, dobře směšejíce u víně dadí vypiti panně hned vody nezdrží, a jestli panna, nevadí jiej nic.“

Hyenia.

Pod označením *hyenia* uvádí *Lapidarius* zvláštní „kámen“, o němž je možno plným právem říci, že je typickou ukázkou zvrácených středověkých názorů na přírodní vědy, neb píše doslovně: „... *hyenia* kámen proto slove tak, že se z toho zvířete, jemuž Hyena dějí ot očí činí. O tom zvířeti mistři pravie, že jest velké jak vlk a lité velmi; a lidí se v chlév za koňmi, i znamenává kako kterému dietěti nebo psu dějí, a naučie se té řeči přizova dietě nebo psa, roztrhaje i snie. Z toho zvířete očí ten kámen se činí. Ktož jej nosí pod jazykem, uhodne všelikú věc.“ - Uvedené snad stačí jako ukázka výše zmíněného.

Jantar.

Tato známá fosilní pryskyřice, nalézaná na baltickém pobřeží, je od protohistorických dob velmi vážena jako šperk i jako amulet. Bývá označována řadou názvů: *elektron*, *amber*, *Augstein*, *gagštýn*, *akštýn*, atd. Fosilní pryskyřice nalézané i na jiných místech Evropy, tzv. *succinit* (např. v sev. Itálii, na Sicílii aj., porůznu i u nás v Čechách), byla dříve označována jako *semín* nebo *Ligurius*, *liguř*, či *gagat*.

Jantar byl na počátku evropské civilizace jedním z nejdůležitějších předmětů obchodních, a cesty kupců jantaru, vedoucí z kulturně výše stojících zemí při středomořském basinu napříč Evropou k severu, k *Jantarovému pobřeží*, tj. k Baltu, byly zároveň i nejdůležitějšími cestami, po nichž pronikala vyšší kultura do středních a severních území Evropy.

O časném rozšíření jantaru svědčí i jeho výskyt v zemích velmi vzdálených jeho původu. Tak byly nalezeny jantarové amulety v egyptských hrobech ze IV. dynastie (cca z r. 3200 př. Kr.); v mykénských hrobkách byla objevena jantarová vykuřovadla (z r. 1600 př. Kr.) - což svědčí o tom, že již tehdy mělo východní Středomoří obchodní spojení se vzdáleným Baltem.

Podle starého řeckého mýtu vznikl prý jantar ze slz v ptáky proměněných sester Phaetonových, a *Ovidius* ve svých *Metamorphosách* klade jeho původ do Severního moře. Podrobné zprávy o baltickém pobřeží nalézáme až v *Tacitově Germanii*, v kap. 45, kde jsou uvedeny i jednotlivé obchodní stanice a vylíčen způsob jeho lovu. Názory *Tacitovy* na původ jantaru jsou kupodivu mnohem správnější, nežli mínění mnohých autorů středověkých, které jsou přinejmenším kuriózní.

Jantaru bylo odedávna užíváno jako vykuřovadla při náboženských nebo magických obřadech; nošen jako amulet chránil prý proti bolestem zubů, bolestem prsou a záduše. Schopnost jantaru státi se třením elektrickým a přitahovati drobné lehké předměty (slámu, popel např., aj.) byla známa již ve starověku a je doložena ve spise *Theophrastově*. Antickému světu byly známy i drobné živočišné uzavřeniny v jantaru, a u *M. Valerta Martiala* nalézáme satirickou báseň o včele a mravenci, v jantaru uzavřených.

Ve starověku se věřilo, že jantar, resp. *succinit*, vzniká z moči rysa, a tento názor je charakteristicky vypsán i v *Lapidariu*, kde čteme, že „... sé činie z rysova moče; neb rys věda, že jeho moč drahá jest, závidí aby člověk jeho neužil, zahrabe jej v piesce istvrdie. Ten kámen také stéblo béře, a dobr jest proti všem nemocem žaludkovým, a žlútenici zapuzuje, a břicho měkčí.“

Podle jiného, jistě pravdě bližšího názoru, je jantar označován za ztvrdlou pryskyřici. *Lapidarius* udává, že takový jantar (*semín*) - „kámen jest žlutý, světlý; nalezuji jej pod borovicí, neb pravie, že od borovicie smoly se činie v pieske slunečném když dlúho v pasece leží. A ktož jej nosíi, kázán a čist bývá, hady preč pudí; panie dietátka lehce zbývají, tvrdí život ot plavu všelikého“.

V anonymním traktátu z r. 1682 (*dissertatio Medica de Succino*) dokonce se pak dovidáme, že je-li jantar zahrabán do vlhké země, vyroste z něho po čase zvláštní houba, která je označována jako bezpečný lék proti nemocem měchýře a ledvin. Rovněž byla pokládána za lék proti dyzentérii, skrofulóze a žloutence.

Konrad von Megenburg udává, že dým páleného jantaru ulehčuje porody a zahání hady. Podobně *Olaus Worm* z Kopenhagen, pišící kol. r. 1640, udává o jantaru, že ulehčuje rodičkám, a dále jej označuje za prostředek močopudný. *Bartholomeus Glandvilla* ve spise *De Proprie tatibus Rerum* poznamenává o jantaru, že smiřuje přátele a zabraňuje zlosti. *C. Leonardus* ve svém *Speculum Lapidum* z r. 1502 označuje jantar za dobrý protilék proti otravě a doporučuje jej jako amulet proti zimnici. Také v *Arcula Gemmea* z r. 1653 se dočítáme, že jantar je velmi dobrým lékem proti zimnici, prsním chorobám, atd. Někdy je zmíněno i zvláštní použití jantaru ve zvědné (divinační) magii; je-li prý položen kus jantaru na prsa spící osobě, odpovídá tato ze sna pravdivě na všechny položené otázky a proti své vůli se prý přizná ke všem svým tužbám, náklonnostem a záměrům. *Thomas Nicols* doporučuje tuto praktiku na přezkoušení ženské věrnosti (sic!).

Seligman konečně uvádí, že ve středověku byly s oblibou nošeny jantarové amulety na ochranu proti uhranutí a zlému pohledu. K témuž účelu byl v nové době užíván jantar i ruskými židy („gischlidredz“).

Pro úplnost je nutno dodat, že dnes je dobývání jantaru monopolem pruské vlády; stejně jako tomu bylo ve středověku, kdy jantar a obchod s ním byl prohlášen za regál pruských knížat. Tehdy nad pobřežními nalezišti měli dozor zvláštní dozorcí, tzv. „strandfojti“, kteří byli vybaveni velkou pravomocí a směli neoprávněného sběrače jantaru bez bližšího soudu potrestati i smrtí - oběšením na nejbližším stromě.

(převzato ze sborníku LOGOS 1934-1940 vydaného nakl. Trigon v Praze 1995)